

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Arpine Babayan,

V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai: robotų statuso
reguliavimas**

Vadovė: lekt. dr. Erika Leonaitė

Recenzentas: doc. dr. Lauras Butkevičius

Vilnius

2018

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. TEISINIO STATUSO DIRBTINIAM INTELEKTUI SUTEIKIMAS.....	8
1.1. Dirbtinio intelekto samprata bei veikimo principai	8
1.2. Dirbtinio intelekto ir robotų rūšys	13
1.3. Dirbtinio intelekto ir robotų statusas	17
2. ASMENŲ APSAUGA NUO DIRBTINIO INTELEKTO	23
2.1. Pagrindinių asmenų teisių ir laisvių apsauga nuo dirbtinio intelekto tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktų kontekste	23
2.2. Atsakomybė dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos.....	37
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	43
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	44
SANTRAUKA	51
SUMMARY	52

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Žodis ar žodžių junginiai	Santrumpos
Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas	BDAR
Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo	SESV
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija	EŽTK

„Aš laikau tai nuostabiu dalyku, kad 1973 m., kai man buvo 12 metų, aš laikiau savo rankose savo pirmą elektroninį kalkuliatorių, o dabar, mažiau nei po 50 metų, to paties dydžio mašina turi tokią pačią veikimo galią, kaip ir žmogaus protas.“

- R. Susskind

IVADAS

Temos aktualumas. Dirbtinis intelektas – tai jau nebe ateitis, tai žmonijos dabartis, kurią reikia pažinti ir atitinkamai sureguliuoti. Kitaip tariant, šios temos aktualumas pasireiškia sparčiu technologijų vystymusi ir nepakankamu šios srities teisiniu reguliavimu. Dar prieš 70 metų žmonija net negalėjo įsivaizduoti, kad turės dalintis „intelektu“ sąvoka su dirbtinai sukurtais dariniais, tačiau technologinė pažanga, sukurdama virtualią realybę bei skaitmeninę erą, apvertė žmonijos gyvenimą aukštyn kojomis. Šiuolaikinė visuomenė neįsivaizduoja savo gyvenimo be technologijų, o tiksliau – remiantis technologijomis sukurtų produktų, įrankių ir kitų priemonių, todėl galima teigti, jog ši svarbi gyvenimo sritis turi būti atitinkamai sureguliuota, kad būtų išvengta asmenų teisių pažeidimų.

Šis magistro darbas yra išskirtas į dvi struktūrines dalis. Pirmoje dalyje apžvelgiama dirbtinio intelekto samprata, jo veikimo principai, rūšys bei išanalizuotas svarbiausias šios dalies klausimas – teisinio statuso suteikimas dirbtiniam intelektui. Pastaruoju metu, technologijų dėka sukurti produktai nėra laikomi tik žmonių pagalbininkais, tačiau vis dažniau kyla klausimas dėl jų autonomiškumo bei savarankiškumo. Todėl toliau šiame darbe detalai nagrinėjama, kas laikoma dirbtiniu intelektu teisine prasme ir kodėl jau netolimoje ateityje galima tikėtis susidurti su „elektroniniu asmeniu“, kuris išsiskirs nuo paprastų elektroninių priemonių savo autonomiškumu ir gebėjimu mąstyti, suvokti, priimti sprendimus, o svarbiausia – gebėjimu mokytis.

Antroje šio magistro darbo dalyje detalai išanalizuotos asmenų teisės, kurios turi būti apsaugotos nuo dirbtinio intelekto daromo poveikio, būtent, bus apžvelgiamos tokios teisės ir laisvės, įtvirtintos pagrindiniuose tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose, kaip: asmens teisė į duomenų apsaugą, privatumą, orumo garantavimą, draudimas diskriminuoti, teisė į teisingą teismą, ir kt. Išnagrinėjus šių teisių ir laisvių turinį, bus pateikti aktualiausi jų pažeidimo atvejai dirbtinio intelekto kontekste. Be kita ko, bus atkreiptas dėmesys ir į atsakomybės klausimą, t. y. kas turi atsakyti už robotų, kaip fizinės dirbtinio intelekto išraiškos, padarytą žalą. Šiame kontekste bus išnagrinėtas esamas reguliavimas bei išanalizuotas Europos Parlamento pateiktas pasiūlymas dėl Robotikos chartijos priėmimo Europos Sąjungos mastu, kurio pagalba siekiama

sureguliuoti šį ir kitus toliau nagrinėjamus klausimus. Šiam pasiūlymai bus skiriamas ypatingas dėmesys nagrinėjant iškeltus uždavinius šio darbo tikslo pagrindu.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas yra išnagrinėti šiuo metu egzistuojantį teisinį reguliavimą dirbtinio intelekto srityje tarptautiniu ir Europos Sąjungos mastu ir įvertinti, kokį poveikį dirbtinis intelektas sukuria pagrindinėms Europos Sąjungoje saugomoms asmenų teisėms ir laisvėms.

Darbo uždaviniai. Šiame darbe yra iškeliami toliau nurodyti uždaviniai:

1. išanalizuoti dirbtinio intelekto sampratą, veikimo principus bei jo rūšis;
2. identifikuoti dirbtinio intelekto ir robotų teisinį statusą;
3. išnagrinėti bei įvertinti teisinį reguliavimą tarptautiniame ir Europos Sąjungos lygmenyse dėl poveikio, kurį sukuria dirbtinis intelektas pagrindinėms žmogaus teisėms ir laisvėms;
4. išanalizuoti atsakomybės klausimą dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos.

Tyrimo objektas. Šio darbo objektas yra dirbtinis intelektas ir jo teisinio reguliavimo galimybės.

Tyrimo metodai. Šiame darbe bus remiamasi toliau nurodytais tyrimų metodais:

1. **Lingvistiniu.** Šio metodo pagalba išanalizuotos tokios sąvokos, kaip intelektas, dirbtinis intelektas ir kiti susiję su šiomis sąvokomis apibrėžimai.
2. **Sisteminu.** Būtent šis metodas padeda detaliai ir sistemiškai, besiremiant toliau išvardintais teisės aktais, aptarti asmenų teises bei laisves, kurios turi būti apsaugotos nuo dirbtinio intelekto poveikio.
3. **Lyginamuoju.** Darbe yra naudojamas lyginamasis metodas, kurį naudojant palygintos dirbtinio intelekto ir robotų rūšys bei išsiaiškinta, kokias savybes turinčiam dirbtiniam intelektui gali būti suteiktas teisinis statusas, t. y. subjektiškumas.
4. **Teleologiniu.** Naudojant šį metodą buvo analizuojamas dabartinis reguliavimas, susijęs tiek su pačiu dirbtiniu intelektu, tiek su asmenų apsauga dėl dirbtinio intelekto daromo poveikio bei pasiūlyto reglamentavimo paskirtimi Europos Sąjungos sistemoje.

Darbo originalumas. Pažymėtina, jog dirbtinio intelekto statuso, asmenų apsaugos bei atsakomybės klausimas nėra detaliai bei plačiai išnagrinėta sritis nei doktrinoje, nei kituose šaltiniuose, kadangi šis reiškinytis teisės aspektu yra ganėtinai naujas. Viešai prieinamuose informacijos šaltiniuose galima rasti nestruktūruotą (nesusistemintą) informaciją, kur dirbtinis intelektas aptariamas ir teisine prasme, tačiau didžiausias dėmesys šiai temai tenka į ją žvelgiant per technikos mokslų prizmę, t. y. tiriant dirbtinio

intelekto technologinį vystymąsį. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje šiuo metu yra parengti tik du magistro darbai, kuriuose yra aptariamas dirbtinis intelektas teisine prasme, t. y. 2015 m. ir 2017 m. Vytauto Didžiojo universiteto studentų. Pirmojo magistro darbo tema yra „*Ar dirbtinio intelekto sistema gali būti pripažįstama teisės subjektu?*“. Autorės magistro darbo tikslas buvo išanalizuoti klausimą, ar dirbtinio intelekto sistema gali būti pripažįstama teisės subjektu. Savo darbe autorė taip pat išanalizavo dirbtinio intelekto sampratą bei išnagrinėjo egzistuojančius subjektus ir galimybę dirbtiniam intelektui suteikti subjektiškumą. Tačiau tai buvo vienintelis magistro darbo išnagrinėtas aspektas. Kito magistro darbo tema yra „*Ar žmogus turi teisę į privatų gyvenimą, jei jo asmens duomenis valdo iš esmės neklystanti dirbtinio intelekto sistema?*“. Autorius savo darbe taip pat apžvelgė dirbtinio intelekto sampratą, tačiau didžiausias dėmesys buvo skirtas teisės į privatumą analizei.

Užsienio literatūroje galima aptikti daugiau teisinių šaltinių, kuriose yra aptariamas dirbtinio intelekto reguliavimo klausimas, tačiau tai vėlgi nėra didelis kiekis šaltinių, kadangi šiuo metu bet kurioje valstybėje nėra pakankamo kiekio šios srities specialistų, o užsienio universitetai tik pradeda įdiegti į savo programas tokį dalyką, kaip „dirbtinis intelektas ir teisė“. Svarbu paminėti, kad pastaraisiais metais kelių žymių universitetų studentai taip pat apžvelgė savo magistro darbuose dirbtinio intelekto klausimą. Pavyzdžiui, 2017 m. Tilburgo universiteto studentas parengė magistro darbą, kurio tema yra „*The Regulation of Artificial Intelligence*“ (liet. „*Dirbtinio intelekto reguliavimas*“). Savo darbe autorius apžvelgė, kas yra dirbtinis intelektas, kas yra „geras“ ir „blogas“ reguliavimas bei aptarė klausimą, ar dirbtinis intelektas turėtų išvis būti reguliuojamas. Kitas paminėtinas magistro darbas yra parašytas Gento universiteto studentės taip pat 2017 m., kurio tema yra „*Artificial Intelligence as a Judge: Can we rely on a Machine*“ (liet. „*Dirbtinis intelektas – teisėjas: ar galime pasikliauti mašina?*“). Šio darbo tikslas buvo aptarti galimybę naudoti dirbtinį intelektą vietoje teisėjo. Darbe vėlgi trumpai yra apžvelgiama dirbtinio intelekto samprata bei didžiausias dėmesys skiriamas teisės į teisingą teismą gynimui nuo dirbtinio intelekto daromos įtakos.

Darytina išvada, kad šie parengti magistro darbai apžvelgė tik po vieną konkretų klausimą, tačiau detalai neanalizavo jau šiuo metu pasiūlyto reglamentavimo dirbtinio intelekto srityje, todėl šis darbas atitinka naujumo kriterijų.

Svarbiausi šaltiniai. Atsižvelgiant į darbo tikslą, objektą ir iškeltus uždavinius, didžiausias dėmesys skiriamas tokiems teisės aktams, kaip Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, Europos Sąjungos sutartis

ir kt. Būtent šiuose teisės aktuose yra įtvirtintos pagrindinės asmenų teisės bei laisvės, kurių taikymas taip pat gali apsaugoti nuo dirbtinio intelekto daromo poveikio. Be kita ko, bus nagrinėjama ir kita literatūra, t. y. doktrina tiek teisės, tiek kompiuterinių mokslų srityje tiek, kiek būtina atskleisti dirbtinio intelekto sampratos klausimą. Bus analizuojami tokių užsienio mokslininkų darbai, kaip A. Turing, N. J. Nilsson, S. J. Russel, P. Norvig, A. Hintze, C. Smith, D. J. Bartholomew, M. Negnevitsky, W. S. McCulloch, W. H. Pitts ir kt. Iš Lietuvos autorių bus atkreiptinas dėmesys į P. Čerkos, H. Grigienės ir G. Sirbikytės straipsnį dėl atsakomybės už dirbtinio intelekto padarytą žalą bei M. Laukytės įžvalgas dėl dirbtinio intelekto statuso. Svarbiausia, šiame darbe bus analizuojamas 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų. Būtent šio šaltinio analizė padės suprasti dabartinę situaciją teisės srityje dėl dirbtinio intelekto reguliavimo.

1. TEISINIO STATUSO DIRBTINIAM INTELEKTUI SUTEIKIMAS

Šioje darbo dalyje bus aptariami ir analizuojami tokie klausimai, kaip dirbtinio intelekto samprata bei jo veikimo principai. Pateikus pagrindinius dirbtinio intelekto sąvokos bruožus, bus išskirtos šiuo metu galiojančios dirbtinio intelekto rūšys bei jų suteikiama nauda bei svarba žmonijai. Be to, šiame skyriuje bus iškeltas klausimas dėl dirbtinio intelekto bei robotų, kaip dirbtinio intelekto fizinės išraiškos, teisinio statuso, t. y. kodėl dirbtinis intelektas (robotai) negali būti prilyginami žmonėms, tačiau tam tikrais atvejais gali turėti atskirą teisinį statusą ir veikti kaip savarankiški teisės subjektai.

1.1. Dirbtinio intelekto samprata bei veikimo principai

Pirmiausia, analizuojant dirbtinio intelekto sampratą, reikėtų pabrėžti, kad ši disciplina yra ganėtinai naujas reiškinys, todėl vieningos nuomonės ir vieningai taikomo dirbtinio intelekto apibrėžimo šiuo metu nėra. Dėl šios priežasties šiame darbe bus aptariamos skirtingų autorių (mokslininkų) t. y. S. J. Russel, P. Norvig, A. Turing, N. J. Nilsson nuomonės, kurios yra pripažįstamos kaip turinčios daugiausia įtakos kuriant teisinį reguliavimą, susijusį su dirbtiniu intelektu ir robotais.

Yra žinoma, kad pirmas mokslinis darbas, kuriame buvo analizuojamas dirbtinis intelektas buvo parengtas 1943 m. Šio darbo autoriais yra laikomi W. S. McCulloch ir W. H. Pitts.¹ Savo darbe jie rėmėsi trimis šaltiniais, t. y. (i) psichologijos pagrindų ir neuronų funkcijų smegenyse žiniomis; (ii) S. J. Russell ir A. N. Whitehead teiginių logikos formalia analize bei (iii) Turing skaičiavimo teorija.² Pirminį dirbtinį intelektą galima apibrėžti, kaip neuronų modelį, iš kurių kiekvienas neuronas gali būti apibūdintas, kaip „įjungtas“ arba „išjungtas“.³ „Įjungtas“ jis yra tuo metu, kai atsako į stimuliaciją, paveiktą kitų neuronų.⁴ Vienas iš svarbiausių dalykų, kuriuos pasiūlė mokslininkai, buvo idėja, kad dirbtinis intelektas gali mokytis,⁵ kurią vėliau išplėtojo kitas mokslininkas – D. O. Hebbas, o jo teorija yra žinoma ir taikoma iki šių dienų. Dirbtinį intelektą tuo pačiu laikotarpiu pradėjo kurti ne vienas mokslininkas, tačiau pastebėtina, kad dirbtinio intelekto sąvoka pirmą kartą buvo paminėta dar 1956 m. kompiuterinių mokslų mokslininko J. McCarthy, kuris yra žinomas kaip dirbtinio intelekto „tėvas“. Tuo metu šis

¹ MCCULLOCH, W. S., PITTS, W. H. A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity [interaktyvus]. *Bulletin of Mathematical Biophysics*, 1943, Vol. 5 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cs.cmu.edu/~epxing/Class/10715/reading/McCulloch.and.Pitts.pdf>>, p. 99-115.

² *Ibid.*, p. 113.

³ *Ibid.*, p. 113.

⁴ *Ibid.*, p. 113.

⁵ *Ibid.*, p. 101.

garsus mokslininkas apibrėžė dirbtinį intelektą „kaip intelektualių mašinų sukūrimo mokslą ir inžineriją“⁶.

Šiuo metu galima rasti įvairių dirbtinio intelekto apibrėžimų, tačiau prieš detaliau aptariant dirbtinio intelekto sąvoką, reikėtų išsiaiškinti, kas yra intelektas, ir kodėl ilgą laiką ši sąvoka buvo išskirtinai siejama tik su žmogui priklausančia savybe. Be jokios abejonės, intelektas, kaip ir dirbtinis intelektas, nuo tos dienos, kai jis buvo pradėtas tirti pirmą kartą, iki šių dienų yra daugelio skirtingų tyrimų objektas, todėl kiekvienas mokslininkas, apibrėždamas intelektą, remiasi skirtingomis teorijomis ir įgytomis žiniomis. Tai ir yra pagrindinė priežastis, kodėl vienintelės intelekto sąvokos nėra ir negali būti. Šiame darbe intelektas bus apibrėžtas tiek, kiek yra būtina suprasti, kas yra dirbtinis intelektas.

Žodynuose „intelektas“ sąvoka yra apibrėžiama kaip gebėjimas mokytis, suprasti ir spręsti arba turėti pagrįstą nuomonę⁷ arba, kaip gebėjimas mokytis, suprasti ir galvoti pasiremiant logika; gebėjimas daryti tai gerai⁸. Garsiausi dirbtinio intelekto srityje pasižymėję mokslininkai yra apibūdinę intelektą kaip bendrą arba pasaulinį individo pajėgumą sąmoningai veikti, racionaliai mąstyti ir veiksmingai kovoti su jo aplinka (D. Wechsler)⁹ arba kaip elgesį, pasireiškiantį tikslo siekimu (S. Sternberg ir B. Salter)¹⁰.

Kaip žinoma, tokių ir kitų intelekto apibrėžimų yra labai daug, tačiau galima daryti išvadą, kad vienas bendriausių apibrėžimų yra toks, kad intelektas – tai gebėjimas suprasti, mokytis (greitai ir iš savo patirties), spręsti problemas, priimti sprendimus, suvokti pasaulį, t. y. kompleksą skirtingų idėjų.¹¹ Būtent ši sąvoka toliau galės tinkamai atskleisti dirbtinio intelekto veikimo principą.

Taigi, išsiaiškinus, kas yra intelektas, reikėtų išskirti ir tam tikras jau žinomas ir plačiai naudojamas dirbtinio intelekto sąvokas, kurių yra daugybė, kadangi priklausomai tiek nuo dirbtinio intelekto veikimo principo, tiek ir nuo sukūrimo tikslo, jis yra apibrėžiamas skirtingai. Pažymėtina, kad didžiausias dėmesys bus skiriamas būtent dirbtinio intelekto sampratai, kuri yra susijusi su mąstymo, mokymosi ir problemų sprendimo gebėjimo savybėmis.

⁶ SMITH, C. The History of Artificial Intelligence [interaktyvus]. *University of Washington*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://courses.cs.washington.edu/courses/csep590/06au/projects/history-ai.pdf>>.

⁷ *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Third Edition, p. 751.

⁸ *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, Second Edition. p. 810.

⁹ BARTHOLOMEW, D. J. *Measuring Intelligence. Facts and Fallacies*. New York: Cambridge University Press, 2014, p. 4.

¹⁰ *Ibid.*, p. 5.

¹¹ NEGNEVITSKY, M. *Artificial Intelligence: A Guide to Intelligent systems*. Edinburgh: Pearson Education, 2005, p. 2.

Bendruose žodynuose dirbtinis intelektas yra apibrėžiamas kaip mokslo šaka, kuri yra skirta kompiuterių sukūrimui, kurie kopijuoja žmogaus intelekto elgesį¹² arba kaip mokslas, kuris yra skirtas mašinų sukūrimui, kurie perima tam tikras asmens savybes, tokias kaip galimybę suprasti kalbą, atpažinti nuotraukas, spręsti problemas ir mokyti¹³. Atkreiptinas dėmesys ir į tarptautinį dirbtinio intelekto žodyną, kuriame nustatyta, kad dirbtinis intelektas – tai sistema, susijusi su sparčiai besivystančiomis technologijomis, įgalinčiomis kompiuterius veikti intelektualiai, kaip veiktų žmogus.¹⁴ Mokslininkų darbuose galima sutikti įvairių dirbtinio intelekto sąvokos išaiškinimų, pavyzdžiui, S. J. Russel ir P. Norvig savo tyrime yra apibrėžę netgi aštuonias dirbtinio intelekto sąvokas, išskirdami jas į dvi dimensijas, t. y. keturios iš jų yra susijusios su mąstymo procesu ir motyvacija, o likusios keturios yra susijusios su elgesiu.¹⁵

Pirmos kategorijos apibrėžimus galima taip pat išskirti į dvi dalis, t. y. (1) susiję su mąstymu, panašiu į žmogaus mąstymą: naujos įdomios pastangos, kad kompiuteriai galvotų <...> mašinos su protu, visiška ir tiesiogine ta žodžio prasme (J. Haugeland)¹⁶ ir veiklos automatizavimas, susijęs su žmogaus mąstymu, tokia veikla, kaip sprendimų priėmimas, problemų išsprendimas, mokymasis (R. Belmann)¹⁷, bei (2) apibrėžimus, susijusius su racionalių mąstymu: psichinių galimybių tyrimas, naudojant skaičiavimo modelius (E. Charniak ir D. McDermott)¹⁸ ir skaičiavimų mokslas, kuris duoda galimybę suvokti, pagrįsti ir veikti (P. H. Winston)¹⁹. Taigi, galima daryti išvadą, kad būtent šie dirbtinio intelekto apibrėžimai yra susiję su mąstymo procesu ir motyvacija, kitaip tariant, dirbtinis intelektas yra pajėgus galvoti pats.

Kitos dimensijos apibrėžimai taip pat gali būti išskirti į dvi dalis, t. y. (1) susiję su elgesiu panašiu į žmogaus elgesį: menas kurti mašinas, kurios atlieka funkcijas, reikalaujančias intelekto, kai juos atlieka žmonės (R. Kurzweil)²⁰ ir mokslas, kurio esmė, kad kompiuteriai gebėtų daryti dalykus, kuriuose šiuo metu žmonės yra geresni (E. Rich ir K. Knight)²¹ bei (2) susiję su racionalių veikimu: kompiuterinis intelektas yra protingų veikėjų kūrimo mokslas (D. Poole, *et. al.*)²² ir dirbtinis intelektas <...> tai sąsaja su

¹² *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, Second Edition, p. 810.

¹³ *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Third Edition, p. 751.

¹⁴ RAYNOR, W. J. *The International Dictionary of Artificial Intelligence*. New York: Glenlake Publishing Company, Ltd, 1999, p. 13.

¹⁵ RUSSEL, S. J., NORVIG, P. *Artificial Intelligence. A modern Approach*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1995, p. 1.

¹⁶ *Ibid.*, p. 2.

¹⁷ *Ibid.*, p. 2.

¹⁸ *Ibid.*, p. 2.

¹⁹ *Ibid.*, p. 2.

²⁰ *Ibid.*, p. 2.

²¹ *Ibid.*, p. 2.

²² *Ibid.*, p. 2.

protingu elgesiu artefaktuose (N. J. Nilsson)²³. Taigi, pažymėtina, kad būtent šios pateiktos sąvokos apibrėžia dirbtinio intelekto elgesį.

Remiantis atliktų sąvokų analize, galima teigti, kad dirbtinis intelektas gali būti suvokiamas racionalių būdu, kaip mąstymo ir veikimo išraiška. Tačiau tik nagrinėjant visas šias pateiktas sąvokas kartu, galima suvokti dirbtinio intelekto veikimo principą, tikslą, esmę bei pajėgumą dirbti savarankiškai. Iš šių dirbtinio intelekto apibrėžimų yra matyti, kad daugiau dėmesio mokslininkai skiria būtent tokiems gebėjimams, kaip mąstymas, problemų sprendimas, mokymasis ir pan., t. y. toms savybėms, kurios anksčiau buvo išskirtinai apibūdinančios tik protingą žmogų (lot. *homo sapiens*), bet dėl naujų technologijų išsivystymo intelektas nebegali būti siejamas tik su žmogumi. Dirbtinis intelektas tai ne tik sistema, kuri bando suprasti žmogaus mąstymą ir jį dirbtinai sukurti, bet taip pat, kurios tikslas yra sukurti protingus dirbtinius darinius, galinčius savarankiškai mąstyti, mokytis, spręsti problemas ir kt.

Aptariant dirbtinio intelekto sampratą, vėlgi paminėtinas garsusis mokslininkas A. Turing, 1950 m. pasiūlęs teoriją, kurios esmė yra tokia: vietoje to, kad siektume suprasti, ar mašina gali mąstyti, klausimas turi būti suformuluotas kitaip, t. y. ar mašina gali įtikinti žmogų, kad ji gali mąstyti.²⁴ Remiantis šia teorija buvo išvestas Turingo testas, kurio pagrindinis tikslas įtikinti žmogų, kuris nežino, kad jis bendrauja su mašina, t. y. kad jam atrodytų, kad jis bendrauja su kitu žmogumi.²⁵ Nuo 1950 m. buvo pasiūlyta skirtingų testų, kaip patikrinti dirbtinio intelekto gebėjimus, tačiau būtent Turingo testas iki šiol yra pats populiariausias ir įtikinamiausias šioje srityje.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, vienintelės nuomonės, kas yra dirbtinis intelektas, nėra, tačiau daugelis mokslininkų yra pritarę N. J. Nilsson išskirtai dirbtinio intelekto sąvokai, kad tai yra tokia veikla, kuri yra skirta protingų mašinų gamybai, o intelektas – tai kokybė, leidžianti subjektui tinkamai veikti savo aplinkoje.²⁶

Paminėtina, kad šiuo metu nėra jokio įsigaliojusio teisės akto, reglamentuojančio dirbtinio intelekto apibrėžimą ar veiklos ribas, tačiau yra svarstomas 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų²⁷ (toliau – „Pranešimas“). Viena iš šio Pranešimo parengimo priežasčių yra ta, kad „žmonija stovi ant naujos eros slenksčio, kai dar labiau patobulinti

²³ *Ibid.*, p. 2.

²⁴ TURING, A. Computing Machinery and Intelligence [interaktyvus]. *Mind* 49, 1950 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.csee.umbc.edu/courses/471/papers/turing.pdf>>, p. 433.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ NILSSON, N. J. *The Quest for Artificial Intelligence: A History of Ideas and Achievements*. *Sine loco*: Cambridge University Press, 2010, p. 77.

²⁷ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)).

robotai, botai, androidai ir kitos dirbtinio intelekto išraiškos gali sukelti naują pramonės revoliuciją, galinčią persmelkti visą visuomenę, todėl itin svarbu teisės aktų leidėjams apsvarstyti visas šio reiškimo teises ir etines pasekmes bei poveikį, netrukdamt diegti inovacijų²⁸. Ši mokslo sritis be jokios abejonės gali būti laikoma pačia naujausia akademinė, bet ne praktinė sritimi. Pagrindiniais šios mokslo srities vystytojais gali būti laikomi universitetai, įtraukę dirbtinio intelekto programas į savo studijas bei didžiausios technologijų bendrovės, pavyzdžiui, *Facebook*, *Apple*, *Microsoft*, *IBM* ir *Alphabet*. Apie šių bendrovių indėlį bei daromą įtaką bus aptarta toliau šiame darbe (žr. 1.2 skyrių).

Taigi, išanalizavus šiuo metu egzistuojančias dirbtinio intelekto sąvokas, galima daryti pagrįstą išvadą, kad dirbtinis intelektas ir intelektas yra glaudžiai tarpusavyje susiję reiškiniai, kadangi dirbtinio intelekto veikimas remiasi žmogaus intelekto principais. Taip pat paminėtina, kad dirbtinio intelekto pagrindiniai požymiai yra gebėjimas mąstyti, suvokti, spręsti problemas, mokytis ir kt. Vienintelis skirtumas tarp dirbtinio intelekto nuo žmogaus intelekto – tai prigimtis, kadangi dirbtinis intelektas yra dirbtinai sukurtas žmogaus.

²⁸ *Ibid.*, p. 3.

1.2. Dirbtinio intelekto ir robotų rūšys

Šiame skyriuje bus aptartos dirbtinio intelekto ir robotų rūšys. Taip pat bus atkreipiamas dėmesys, kad dirbtinis intelektas ir robotai nėra tapačios sąvokos.

Pažymėtina, kad egzistuoja nuomonė, jog intelektas priklauso nuo intensyvumo lygio ir ši koncepcija plačiau bus nagrinėjama toliau. Remiantis A. Hintze, dirbtinis intelektas gali pasireikšti per toliau įvardintas keturias kategorijas, t. y. „reaktyviosios mašinos“ (angl. „*reactive machines*“), „ribotosios atminties“ (angl. „*limited memory*“), „proto teorija“ (angl. „*theory of mind*“) ir „savivoka“ (angl. „*self-awareness*“).²⁹

Analizuojant šias kategorijas, reikia pažymėti, kad „reaktyviosios mašinos“ susideda iš sistemų, kurios reguliuoja reaktyvumu būdu, neturint atminties ir galimybes naudoti prieš tai turimą patirtį tam, kad būtų daroma įtaka šiuometiniams sprendimams, be to, elgdamiesi tuo pačiu būdu kiekviena kartą, jie patenka į tas pačias situacijas.³⁰ Kaip pavyzdį galima paminėti tokias autonomines sistemas kaip *Google's AlphaGO*³¹ (ši programa pastaruoju metu nugalėjo dabartinius *Go* žaidimo čempionus, kuris yra laikomas vienas iš sudėtingiausių ir intelekto reikalaujančių žaidimų) ir *IBM's Deep Blue*³² (šachmatų kompiuteris, kuris nugalėjo garsiausią šachmatų žaidėją ir ilgametį čempioną G. Kasparovą). Taigi, darytina išvada, kad „reaktyviosios mašinos“ negali veikti be tam tikrų specifinių nurodymų, dėl kurių jos yra suprogramuotos.

Kita kategorija, t. y. „ribotosios atminties“ dirbtinis intelektas, kuri būtų galima apibrėžti, kaip mašinas, turinčias galimybę pažvelgti į praeitį identifikuojant tam tikrus svarbius objektus ir analizuojant juos.³³ Be kita ko, šios mašinos turi pakankamai atminties sprendimų priėmimui bei kitų reikalingų veiksmų atlikimui. Šiuo atveju geriausias pavyzdys – autonominių valdymą turintys automobiliai (vienas garsiausių autonominių automobilių pavyzdžių yra *Tesla*), kadangi jie yra pajėgūs suprasti, koks yra kitų automobilių greitis, padėtis erdvėje, ir tokiu būdu išvengti susidūrimų su kitais automobiliais. Kitas pavyzdys, kuris gerai apibūdina šios rūšies dirbtinį intelektą yra asmeniniai asistentai. Remiantis M. Zuckerberg, jo asmeninis asistentas gali atidaryti duris asmenims, skenuodamas tų asmenų veidus, kadangi jis yra užprogramuotas naudoti

²⁹ HINTZE, A. Understanding The Four Types of AI, From Reactive robots to self-aware being [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://theconversation.com/understanding-the-four-types-of-ai-from-reactive-robots-to-self-aware-beings-67616>>.

³⁰ *Ibid.*

³¹ The story of AlphaGo so far [interaktyvus]. 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://deepmind.com/research/alphago/>>.

³² Deep Blue [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www-03.ibm.com/ibm/history/ibm100/us/en/icons/deepblue/>>.

³³ HINTZE, A. Understanding The Four Types of AI, From Reactive robots to self-aware being [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://theconversation.com/understanding-the-four-types-of-ai-from-reactive-robots-to-self-aware-beings-67616>>.

veido atpažinimo programą ir susieti šią informaciją su sąrašu žmonių, kurių M. Zuckerberg laukia.³⁴

Kita dirbtinio intelekto kategorija, kurią reikia aptarti, – „protų teorija“. Pažymėtina, kad šis pavadinimas yra susijęs su psichologijoje nustatyta koncepcija, kurios esmė yra ta, kad žmonės, būtybės ir objektai pasaulyje gali turėti mintis ir jausmus, kurie paveikia jų pačių elgesį.³⁵ Taigi, manytina, kad šios kategorijos mašinos turi supratimą apie pasaulį ir kitus veikėjus ir asmenis, vertinant jų elgesį atsižvelgiant į supratimą dėl kitų asmenų jausmų, lūkesčių, ketinimų ir pan.

Paskutinė aptartina kategorija – „savivoka“, kuri gali būti apibrėžta kaip paskutinė dirbtinio intelekto kūrimo stadija: sistemų kūrimas, kurios sugeba pačios prisistatyti. Šioje stadijoje, mašinos gali būti sąmoningos, empatiškos ir galinčios suprasti kitų asmenų jausmus. Taigi, galima teigti, kad šios kategorijos mašinos žino ne tik, ko jos pačios nori, bet ir priežastis, kodėl jos to nori. Paskutinės dvi dirbtinio intelekto kategorijos yra kol kas neįgyvendintos realybėje, bet būtent tokių rūšių dirbtinį intelektą galima pavadinti autonominiu ir suteikti jam teisinį statusą, t. y. pripažinti teisės subjektais.

Aukščiau minėtame Pranešime nėra išskirtos dirbtinio intelekto rūšys, kadangi skirtingi mokslininkai išskiria įvairius šio reiškinių tipus (pavyzdinis rūšių sąrašas, remiantis A. Hintze, negali būti laikomas vieninteliu). Tačiau, pažymėtina, kad Pranešime yra aptariamos autonominio transporto rūšys ir tam tikrų robotų rūšys. Toks pasirinkimas gali būti pagrįstas tuo, kad būtent toliau nagrinėjamos rūšys šiuo metu egzistuoja ir turi būti teisiškai sureguliuotos, kad ateityje būtų galima išvengti spragų dėl atsakomybės nustatymo bei apsaugoti žmoniją nuo dirbtinio intelekto daromų klaidų.

Prie autonominių transporto rūšių yra priskiriami: (1) autonominės transporto priemonės ir (2) dronai (nuotoliniu būdu pilotuojamų orlaivių sistemos).³⁶ „Autonominis transportas apima visų rūšių nuotoliniu būdu pilotuojamas, automatizuotas, susietasias ir autonomines kelių, geležinkelių, vandens ir oro transporto priemones, įskaitant automobilius, traukinius, laivus, keltus, orlaivius, bepiločius orlaivius, taip pat visų rūšių būsimas šio sektoriaus naujoves ir inovacijas.“³⁷ Būtent ši autonominio transporto rūšis yra išskirta Pranešime, kadangi Europos Sąjungoje trūksta teisės aktų, reguliuojančių tiek

³⁴ SHARMA, R. Mark Zuckerberg's Jarvis AI: Everything You Need to Know [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://gadgets.ndtv.com/apps/features/mark-zuckerbergs-jarvis-ai-what-it-is-what-it-can-do-and-more-1640658>>.

³⁵ PREMACK, D.; WOODRUFF, G. Does the Chimpanzee have a theory of mind? [interaktyvus]. *The Behavioral and Brain Sciences*, 1978 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://carta.anthropogeny.org/sites/default/files/file_fields/event/premack_and_woodruff_1978.pdf>.

³⁶ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 12-13.

³⁷ *Ibid.*, p. 12

automatizuotų, tiek autonominių transporto priemonių plėtojimą³⁸. Be kita ko, šiame Pranešime yra pabrėžiamos autonominių transporto priemonių poveikio sritys ir tokiu būdu atkreipiamas dėmesys į reglamentavimo svarbą dėl artėjančio šių transporto priemonių rinkoje didėjimo. Pranešime yra pabrėžiama, kad dėl autonominių transporto priemonių bus daromas poveikis toliau išvardintiems aspektams: civilinei atsakomybei, aplinkai, duomenims, infrastruktūrai, su užimtumu susijusiems klausimams, ir pan.³⁹ Kita autonominio transporto rūšis, kuri yra nagrinėjama minėtame pasiūlyme – dronai. Nurodant šią rūšį, pabrėžiama jų svarba kasdieniniame gyvenime, pavyzdžiui, paieškos ir pagalba gelbėjimo srityse⁴⁰. Be kita ko, vėlgi raginama įgyvendinti 2015 m. spalio 29 d. Parlamento rezoliucijos dėl nuotoliniu būdu pilotuojamų orlaivių sistemų, paprastai vadinamų bepiločiais orlaiviais, saugaus naudojimo civilinės aviacijos srityje rekomendacijas⁴¹ bei primenama, kad reikėtų užtikrinti nepilotuojamų orlaivių vienodumą ir saugumą taikant Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 216/2008⁴² nustatytas priemones. Taigi, būtent šios dvi autonominės transporto rūšys yra paminėtos Pranešime, kadangi šiuo metu tai yra realiai egzistuojančios rūšys, kurios jau daro poveikį visuomenei, o tinkamai suregulius šias priemones, būtų įmanoma integruoti dirbtinį intelektą dar sparčiau.

Pranešime yra minimos dvi robotų rūšys: (1) priežiūros robotai ir (2) medicininiai robotai.⁴³ Be jokios abejonės galima teigti, kad robotų rūšių yra kur kas daugiau negu paminėta Pranešime, tačiau būtent šių rūšių robotai jau yra integruoti į mūsų kasdieninį gyvenimą ir jų teisinis suregulavimas suteiktų didelės naudos. Remiantis minėtu pasiūlymu, priežiūros robotai yra vieni iš funkcionalesnių ir vartotojams priimtinesnių produktų⁴⁴ šiuolaikinėje robotų rinkoje. Be to, šiuolaikinis technologijų pažangumas leidžia kurti paprastesnius ir pigesnius priežiūros funkcijas vykdančius robotus, dažniausiai skirtus vyresnio amžiaus žmonėms. Nors yra pripažįstama, kad tokios rūšies robotai gali atimti, taip vadinamąjį, žmoniškumo aspektą⁴⁵, tačiau taip teigti nėra visiškai tikslu, kadangi tokiu robotų pagrindinis tikslas yra palengvinti priežiūros darbuotojų

³⁸ *Ibid.*, p. 12.

³⁹ *Ibid.*, p. 12.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 13.

⁴¹ 2015 m. rugsejo 25 d. Pranešimas dėl nuotoliniu būdu pilotuojamų orlaivių sistemų, paprastai vadinamų bepiločiais orlaiviais, saugaus naudojimo civilinės aviacijos srityje (2014/2243(INI)).

⁴² 2008 m. vasario 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 216/2008 dėl bendrųjų taisyklių civilinės aviacijos srityje ir įsteigiantis Europos aviacijos saugos agentūrą, panaikinantį Tarybos direktyvą 91/670/EEB, Reglamentą (EB) Nr. 1592/2002 ir Direktyvą 2004/36/EB. OJ L 97, 9.4.2008, p. 72-84.

⁴³ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 13-14.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 13.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 13.

darbą, tokiu būdu užtikrinant, kad jie galėtų daugiau dėmesio skirti diagnostikai, gydymo galimybėms ir kt. Tai reiškia, kad šie robotai jokių būdu nepakeis žmonių, tačiau juos pasitelkiant bus galima užtikrinti tikslesnę ir kokybiškesnę priežiūrą. Kita robotų rūšis, kuri yra aptarta Pranešime – medicininiai robotai. Manoma, kad tokie robotai galėtų „pagerinti reabilitacijos rezultatus ir teikti labai veiksmingą logistinę pagalbą ligoninėse“⁴⁶. Taip pat atkreiptinas dėmesys į žmogiškąjį faktorių, kurio aspektu pabrėžiama, kad „būtina nustatyti būtinuosius profesinius reikalavimus“⁴⁷ ir „vadovautis savarankiškos robotų veiklos priežiūros principu, pagal kurį rengti pradinio gydymo planą ir tarti galutinį žodį dėl jo įgyvendinimo visada būtų paliekama žmogui“⁴⁸. Taigi, šiuo Pranešimu yra raginama, kad Komisija užtikrintų saugią medicinos prietaisų bandymų procedūrą iki tol, kol įsigalios Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl medicinos prietaisų.⁴⁹

Analizuojant tiek dirbtinio intelekto, tiek robotų rūšis, paminėtina, kad aukščiau išvardintų rūšių sąrašas nėra *numerus clausus*, kadangi dirbtinis intelektas yra kasdien tobulinamas bei naujos rūšys atsiranda priklausomai nuo žmonių poreikių ir noro atlikti tam tikrus veiksmus, kitaip tariant, dėl poreikio mechanizuoti tam tikras gyvenimo sritis. Pabrėžtina, kad šiuo metu dirbtinis intelektas ir robotai jau automatizavo didelę dalį žmonių darbo, tokiu būdu leisdami žmonėms užsiimti daugiau kūrybine veikla, bet ne techniniu, mechaniniu darbu, kuris žymiai greičiau ir efektyviau gali būti atliktas dirbtinio intelekto. Toks dirbtinio intelekto įsikišimas į žmonių darbą negali būti laikomas priešastimi, dėl kurios sumažės užimtumas, neliks darbo vietų, padidės nedarbingumas, skurdo lygis, mirtingumas ir panašiai. Robotai yra sukuriami ne pakeisti žmones, bet padėti jų kasdieniniam darbui, tokiu būdu atlaisvindami juos nuo nereikalingų vargų. Taip pat pažymėtina, kad toks dirbtinio intelekto įsikišimas į žmonių gyvenimą gali ir turi būti reguliuojamas, kad būtų išvengta žmonių teisių pažeidimo ir nepasitvirtintų grėsmė, kad robotai pakeis žmonių darbo jėgą.

Taigi, atsižvelgiant į visa tai, kas buvo išdėstyta aukščiau, darytina išvada, kad dirbtinis intelektas ir robotai nėra tapatūs dariniai. Dirbtinis intelektas – tai sistema, susijusi su sparčiai besivystančiomis technologijomis, kurios gali veikti intelektualiai, t. y. kaip žmogus.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 14.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 14.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 14.

⁴⁹ 2014 m. balandžio 2 d. Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl medicinos prietaisų, kuriuo iš dalies keičiami Direktyva 2001/83/EB, Reglamentas (EB) Nr. 178/2002 ir Reglamentas (EB) Nr. 1223/2009.

1.3. Dirbtinio intelekto ir robotų statusas

Šiame skyriuje bus analizuojamas vienas iš svarbiausių klausimų, t. y. dirbtinio intelekto ir robotų teisinis statusas, būtent bus aptariami teisinio subjektiškumo elementai ir savybės, susijusios su teisinio statuso subjektams suteikimu. Bus aptarta, kas yra subjektiškumas, iš kokių elementų jis susideda, ir kokioms asmenų rūšims subjektiškumas priklauso bei bus išanalizuota galimybė dirbtiniam intelektui, įskaitant ir autonominius robotus, suteikti atskirą teisinį statusą ir pripažinti jį savarankišku teisės subjektu.

Šiais laikais daugelio pasaulio valstybių teisinėse sistemose yra plačiai pripažįstami dviejų rūšių asmenys – fiziniai ir juridiniai. Todėl šioje dalyje taip pat trumpai bus aptartos šių asmenų kategorijos, kuriomis remiantis bus aiškinamasi, kodėl tam tikras savybes turintis dirbtinis intelektas galėtų įgyti atskirą teisinį statusą.

Pirmiausia, bus išanalizuota dabartinio fizinio asmens sąvoka, subjektiškumo elementai ir klausimas dėl dirbtinio intelekto sutapatavimo su „žmogaus“ sąvoka. „Fizinis asmuo – tai žmogus, kuris pats ar per atstovus pagal įstatymų arba dėl įvykių (pvz., palikėjo mirties) turi ir gali įgyti teisių ir pareigų. Jis gali teises įgyvendinti, o pareigas vykdyti pats arba tai padaro (jeigu jis negali) jo atstovai pagal įstatymą (tėvai, globėjai).“⁵⁰ Tačiau, reikia pažymėti, kad fizinis asmuo tai tik teisinė kategorija ir jos negalima tapatinti su žmogaus apibrėžimu, kadangi žmogus – tai „gyva, mąstanti visuomeninė būtybė“⁵¹, kitaip tariant, tai yra socialinė ir biologinė būtybė. Tuo tarpu „fizinis asmuo yra teisių ir pareigų turėtojas, civilinių teisinių santykių subjektas.“⁵² Apibrėžiant fizinio asmens svarbą šiame kontekste, reikia pabrėžti, kad fizinis asmuo yra teisių ir pareigų turėtojas tuomet, kai jis turi teisinį subjektiškumą, t. y. civilinį teisingumą bei veiksnumą. Kitaip tariant, „asmuo, kuris gali įgyti ir turėti civilinių teisių ir pareigų“⁵³.

Kitas teisėje pripažįstamas asmuo yra juridinis. Juridinio asmens sąvoka palyginus su fizinio asmens apibrėžimu yra naujas reiškinyss, kadangi per juridinio asmens nagrinėjimo istoriją buvo išskirtos skirtingos juridinio asmens prigimties ir atsiradimo teorijos. Atkreiptinas dėmesys į dvi juridinio asmens teorijų kryptis, t. y. (i) teorijos,

⁵⁰ MIZARAS, V., et. al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 185 – 186.

⁵¹ Terminų žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/Z/zmogus>>.

⁵² MIZARAS, V., et. al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 185.

⁵³ *Ibid.*, p. 186.

neigiančios atskiro juridinio asmens kaip subjektiškumą turinčio asmens buvimą; (ii) teorijos, pripažįstančios juridinį asmenį kaip atskirą civilinės teisės subjektą.⁵⁴

Pirmai teorijų kategorijai galima priskirti fikcijos teoriją, kurią savo veikaluose išplėtojo F. C. von Savigny ir teigė, kad „tikras ir vienintelis teisės subjektas gali būti tik žmogus“⁵⁵. Jis aiškino, kad tokie žmonių susijungimai yra galimi ir netgi gali būti pripažįstami savarankiškais teisės subjektais, bet tai yra dirbtiniai sukurti dariniai (teisinė fikcija), nes visus sprendimus priima fiziniai asmenys, o juridinis asmuo yra reikalingas tik fizinių asmenų tikslams pasiekti.

Antrai teorijų kategorijai, kuri pripažįsta juridinį asmenį kaip atskirą savarankišką teisės subjektą, galima priskirti realybės teoriją, t. y. teoriją, kad „juridinis asmuo yra realus, o ne išgalvotas“⁵⁶. Šiuo atveju, asmuo nėra tapatinamas su žmogumi arba fiziniu asmeniu, tačiau jis pripažįstamas „specifiniu civilinių teisinių santykių subjektu“⁵⁷. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.33 straipsnyje juridinis asmuo yra apibrėžiamas, kaip „pavadinimą, turinčią įmonę, įstaigą ar organizaciją, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovė ar atsakovė teisme“⁵⁸. Pažymėtina, kad tiksliausia apibrėžti juridinį asmenį galima per jo požymius, t. y. pirminius, kurie apibūdina juridinį asmenį bei išvestinius, kurie detalizuoja ir papildo pirmuosius.⁵⁹ Juridinio asmens pirminiai požymiai yra laikomi organizacinis vientisumas, civilinis teisingumas ir veiksnumas bei civilinis procesinis teisingumas ir veiksnumas, visi šia požymiai yra būtini, kad susivienijimas būtų pripažintas juridiniu asmeniu, t. y. savarankišku civiliniu teisės subjektu.⁶⁰

Taigi, išanalizavus šias dvi asmenų rūšis galima teigti, kad jos negali ir neturi būti tapatinamos su „žmogaus“ sąvoka, kadangi ne kiekvienas žmogus gali būti pripažintas fiziniu asmeniu bei ne kiekviena žmonių grupė yra laikoma juridiniu asmeniu. Šiuo atveju reikia vertinti, ar asmuo turi teisinį subjektiškumą, t. y. teisingumą bei veiksnumą. Todėl laikantis teorijos, kad asmuo – tai nėra žmogus, bet teisinis subjektas, turintis teisinį subjektiškumą, dirbtinis intelektas taip pat gali būti pripažintas teisės subjektu – asmeniu.

Pirmą kartą dirbtinio intelekto teisinio statuso klausimas iškilo dar 2003 m. vykusioje Tarptautinėje advokatų asociacijos konferencijoje. Tuo metu buvo nagrinėjamas dirbtinio intelekto subjektiškumo klausimo reikalingumas bei naudingumas

⁵⁴ *Ibid.*, p. 221.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 221.

⁵⁶ *Ibid.*, p. 222.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 222.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁹ MIZARAS, V., et. al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 224.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 224.

dėl vis didėjančio dirbtiniam intelektui suteikiamo autonomiškumo. Šiuo metu jau niekam nekyla abejonės, kad dirbtinis intelektas pasireiškia ypatingu autonomiškumu bei daugeliu atvejų net nereikalauja kito asmens įsikišimo į jo veiklą. Tokia dirbtinio intelekto savybė yra susijusi su perimtomis žmogaus savybėmis, t. y. gebėjimais savarankiškai mąstyti, suvokti, mokytis, spręsti problemas ir kt.

Pažymėtina ir tai, kad dirbtinis intelektas jau integravosi į žmonių šiuolaikinį gyvenimą ir tapo visuomenės dalimi, todėl dirbtinio intelekto teisinio statuso klausimas kasdien tampa vis labiau aktualus. Ypatingai šis klausimas tampa svarbus, kai tai liečia atsakomybės dėl padarytos žalos problemą, t. y. koks subjektas turi atlyginti už padarytą žalą bei kaip yra paskirstoma įrodinėjimo našta.

Kaip žinoma, dirbtinis intelektas jau tapo kasdieniu pagalbininku, ypatingai jo svarba pasireiškia parengiant ir sudarant sandorius, atliekant finansines operacijas ir kitus kasdieninius veiksmus. Kaip buvo pažymėta prieš tai, dirbtinis intelektas jau šiuo metu išsiskiria iš kitų technologinių naujovių, būtent savo gebėjimais, kurie anksčiau buvo išimtinai priskiriami tik žmonėms. Būtent ši priežastis leidžia daryti išvadą, kad dirbtinis intelektas yra pajėgus tapti atskiru teisiniu subjektu, turinčiu teisinį statusą, paremta jau šiuo metu turimomis žiniomis apie teisinio statuso suteikimą įvairiems asmenims, t. y. ne tik fiziniams ir juridiniams. Dirbtinio intelekto subjektiškumo klausimas jau nebėra tik teorinis, kadangi technologijų pažanga spartėja kiekvieną dieną ir tikėtina, jog jau greitai metu, atsiradus poreikiui, bus galima išvysti visiškai autonomišką dirbtinį intelektą.

Kaip buvo aptarta anksčiau, dirbtinis intelektas intensyviai integruojamas į visuomenės gyvenimą ir žmonės jau nebeįsivaizduoja savo kasdienybės be dirbtinio intelekto kaip pagalbininko. Tuo labiau, kad šiais laikais akcentuojamas dirbtinio intelekto autonomiškumo klausimas, todėl teisinio statuso dirbtiniam intelektui suteikimas yra vienas iš aktualiausių šiuo metu egzistuojančių klausimų, dėl ko atitinkamai kyla poreikis reglamentuoti jį teisinėje sistemoje.

Kaip jau buvo minėta, nagrinėjant dirbtinio intelekto teisinio reguliavimo klausimą, reikėtų atkreipti dėmesį į dirbtinio intelekto autonomiškumą. Pranešime yra iškeltas ne tik klausimas dėl Robotikos chartijos priėmimo, bet taip pat paliesti kiti svarbūs aspektai, susiję su dirbtiniu intelektu, kaip nauju reiškiniu teisės sistemoje. Šiame Pranešime yra teigiama, kad „šiandienos robotai gali ne tik atlikti veiksmus, kuriuos paprastai ir išskirtinai atlikdavo žmonės, bet tam tikrų autonominių ir kognityvinių savybių (pvz., gebėjimas mokytis ir patirties ir beveik savarankiškai priimti sprendimus) plėtojimas vis labiau paverčia juos subjektais, sąveikaujančiais su aplinka ir galinčiais ją atitinkamai keisti; kadangi dėl tokios padėties teisinė, iš žalingų roboto veiksmų kylanti atsakomybė

tampa esminiu klausimu⁶¹. Būtent dirbtinio intelekto autonomiškumas yra viena iš tų savybių, kodėl jis gali būti pripažintas atskiru teisės subjektu, turinčiu teisinį subjektiškumą. Roboto autonomiškumas yra susijęs su jo gebėjimu priimti sprendimus ir juos įgyvendinti, nepriklausomai nuo jo kontrolės bei jam daromos įtakos⁶², t. y. savarankiškai. Reikėtų pabrėžti, kad autonomiškumas taip pat gali skirtis, kadangi įvairių rūšių robotams yra suteikiamas skirtingas autonomiškumo laipsnis priklausomai nuo jų vykdomų funkcijų. Taigi, galima daryti pagrįstą išvadą, kad kuo labiau robotas pasižymi didesniu autonomiškumo laipsniu, tuo daugiau galima jį vertinti, kaip savarankišką subjektą, o ne tiesiog prietaisą (produktą) kito subjekto rankose.

Dirbtinio intelekto ir robotikos teisinis reguliavimas tampa vis aktualesne tema, todėl Europos Sąjungos Komisijos raginimas atlikti būsimos teisėkūros priemonės poveikio vertinimą⁶³ yra susijęs ne tik su tikslu užtikrinti atsakomybės už dirbtinio intelekto ir robotų padarytą žalą reglamentavimą, bet ir nustatyti dirbtinio intelekto ir robotų statusą teisės sistemoje. Kaip pavyzdį, Europos Sąjungos Komisija siūlo sukurti bendrą visiems išmaniesiems autonominiams robotams skirtą teisinę formą, ar atskirą fondą kiekvienai robotų kategorijai.⁶⁴ Tokio pasiūlymo tikslas yra sukurti savotišką „robotų registrą“, kur pagal individualų registracijos numerį būtų galima sužinoti visą reikiamą informaciją apie robotą ir kitus asmenis arba subjektus, kurie yra su juo susiję.⁶⁵ Taip pat Pranešime yra pasiūlyta suteikti robotams atskirą teisinį statusą, t. y. „elektroninių asmenų“ statusą⁶⁶. Toks statusas galėtų būti įteiktas ne visiems robotams, bet tik autonominiams robotams, kurie galėtų suprasti atliekamus veiksmus, spręsti problemas, mąstyti, mokytis bei atlikti visus kitus veiksmus, kuriuos gali atlikti kiti šiuo metu egzistuojantys teisiniai subjektai, t. y. fiziniai ir juridiniai asmenys. Pranešime pastebima, kad tokiems robotams, kurie veiks visiškai savarankiškai, t. y. priims sprendimus ir atliks kitus veiksmus su trečiosiomis šalimis, be kitų asmenų pagalbos, gali būti taikomi elektroninės asmenybės principai.⁶⁷

Remiantis tuo, kas buvo išdėstyta, darytina išvada, kad kuo robotai yra autonomiškesni, tuo mažiau jie gali būti laikomi paprastais įrankiais kitų asmenų rankose.⁶⁸ Pažymėtina, kad dirbtinio intelekto ir robotų statuso reguliavimo klausimas

⁶¹ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 6.

⁶² *Ibid.*, p. 6.

⁶³ *Ibid.*, p. 16.

⁶⁴ *Ibid.*, p. 17.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 18.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 18.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 18.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 46.

įgyja vis daugiau aktualumo būtent dėl atsakomybės (tiek civilinės, tiek baudžiamosios) taikymo. Kadangi šiuo metu galiojančios taisyklės, kurios yra taikomos nustatyti atsakomybę, ne visada gali tiesiogiai atsakyti į klausimą dėl atsakomybės taikymo, ypač kai vienas iš subjektų yra robotas, todėl, „kaip pasekmė, tampa vis svarbiau adresuoti fundamentalų klausimą, ar reikia robotams suteikti teisinį statusą“⁶⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad pats terminas „elektroninis asmuo“ pirmą kartą buvo paminėtas 1967 m. žurnale *LIFE*⁷⁰ ir šiuo metu jau, kaip buvo aptarta anksčiau, įvardintas ir Pranešime. Galima teigti, kad vien toks statuso pavadinimas išreiškia nuomonę, kad „elektroninis asmuo“ neturi ir negali būti prilyginamas žmogui. Tačiau tokiu būdu gali būti atkreipiamas dėmesys į klausimą, ar reikėtų suteikti atskirą teisinį statusą dirbtinio intelekto agentams. Aptariant šį klausimą, reikėtų grįžti prie jau minėtų asmenų rūšių ir prisiminti, kokie atskiri teisiniai subjektai egzistavo ir netgi iki mūsų dienų egzistuoja kitų valstybių teisinėse sistemose.

Pastebėtina, kad pirmą kartą teisinio subjekto arba statuso kriterijus atsirado dar XIII amžiuje. Tuomet Popiežius Inocentas IV pasiūlė *persona ficta* doktriną, kurios esmė buvo, kad vienuolynai gali turėti atskirą teisinį statusą bei būti nepriklausomi nuo vienuolių.⁷¹ Istorijoje, o tuo labiau tarptautinėje, toks atvejis nėra vienintelis, vienas iš paprasčiausių pavyzdžių atskirą teisinį statusą turinčių darinių yra Jungtinių Tautų Organizacija ir Europos Sąjunga.⁷² Vienas iš populiariausių pavyzdžių, kuris jau plačiau buvo aptartas – tai juridinis asmuo, kuris daugeliuose valstybių yra pripažintas atskirai veikiančiu asmeniu, t. y. turinčiu tam tikrą autonomiją nuo savo steigėjų ir kitų valdymo organų narių. Dirbtinio intelekto reguliavimo problema slypi įvairiose aspektuose, tačiau vienas iš svarbiausių, yra dirbtinio intelekto prigimtis ir, kaip jau buvo aptarta detaliau anksčiau, nesusitarimas dėl bendros dirbtinio intelekto sąvokos. Teisine prasme, dirbtinis intelektas dažniausiai yra apibrėžiamas kaip kūrybiškos darbo veiklos rezultatas, kuris, be kita ko, yra apsaugotas intelektinės nuosavybės, kaip programinė įranga yra laikomas intelektine nuosavybe ir apsaugotas autorių teisėmis kaip programinė įranga.⁷³ Taip pat

⁶⁹ *Ibid.*, p. 18.

⁷⁰ 1967 – “Shakey” – Charles Rosen, Nils Nilsson, Bertram Raphael et al (American) [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cyberneticzoo.com/cyberneticanimals/1967-shakey-charles-rosen-nils-nilsson-bertram-raphael-et-al-american/>>.

⁷¹ DEWEY, J. The Historic Background of Corporate Legal Personality [interaktyvus]. *Yale Law Journal*, 1926 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://pdfs.semanticscholar.org/4e06/fc67e163bba95685495c73e1ccfa97c809b8.pdf>>.

⁷² Nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m.

⁷³ GOLDBERG, M. D., CARSON, D. O. Copyright Protection for Artificial Intelligence Systems. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 2017 39(1), p. 57-75.

paminėtina, kad dirbtinis intelektas, turintis programinės įrangos formą⁷⁴, kaip ir dirbtinio intelekto sistema, kuri yra inkorporuota į fizinių prietaisų, pavyzdžiui, robotų, yra laikomi produktais. Bendrai kiekvienas produktas turi atitikti tam tikrus kokybės ir saugumo reikalavimus bei pagrįstus eilinio vartotojo lūkesčius. Iš čia kyla kiti svarbūs klausimai, susiję su atsakomybės nustatymu, tačiau jie bus aptarti vėliau.

Tęsiant apie galimybę dirbtiniam intelektui suteikti teisinį statusą, reikėtų paminėti L. B. Solum išskirtas dvi galimybes, t. y. dirbtinį intelektą laikyti patikėtiniu ir suteikti jam tokį statusą arba suteikti konstitucinės asmenybės statusą.⁷⁵ Tokiu būdu, jeigu dirbtiniam intelektui bus suteiktas patikėtinio statusas (t. y. pavedimas atlikti tam tikrus veiksmus dirbtiniam intelektui), jis privalės turėti atitinkamus gebėjimus ir atsakomybę.⁷⁶ Tuo metu, konstitucinės asmenybės statusas (t. y. dirbtinio intelekto prilyginimas žmogui) reiškia priklausomybę kitoms koncepcijoms, pavyzdžiui, emocijoms, sąmonei ir bendravimui.⁷⁷ Toks statusas prilygina dirbtinį intelektą žmogui su jam priklausančiomis savybėmis ir gebėjimais. Dirbtinio intelekto statuso nagrinėjimas nėra atsitiktinumas, kadangi iki šiol kyla daug klausimų, ar tai yra produktas, ar patikėtinis, ar tam tikros teisinės formos asmuo, kuris gali būti prilygintas netgi žmogui. Todėl viena iš nagrinėjamo Pranešimo paskirčių – nustatyti, ar dirbtiniam intelektui gali būti priskirtas teisinis statusas. Taigi, šiuo metu rekomenduojamas suteikti autonominiam dirbtiniam intelektui „elektroninio asmens“ statusas⁷⁸ yra vienas iš racionaliausių sprendimo būdų dėl spartaus technologijų išsivystymo.

Apibendrinant, darytina išvada, kad dirbtinis intelektas, kaip teigiama F. C. Von Savigny fikcijos teorijoje dėl juridinio asmens, pagal analogiją yra dirbtinis darinys (teisinė fikcija), todėl šiuo atveju negali kilti jokių kliūčių dėl teisinio subjektiškumo suteikimo būtent autonominiam dirbtiniam intelektui, t. y. tokiam, kuris turės teises bei pareigas bei galės prisiimti atsakomybę už savo veiksmus arba neveikimą.

⁷⁴ ALHELT, K. The Applicability of the EU Product Liability Directive to Software. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2017, 34(2), p. 188-209.

⁷⁵ SOLUM, L. B. Legal Personhood for Artificial Intelligences. *North Carolina Law Review*, 1992, Vol. 70, No 4, p. 1281.

⁷⁶ KRAUSOVA, A. Intersections between Law and Artificial Intelligence. *International Journal of Computer (IJC)*, 2017, Vol. 27, No 1, p. 58.

⁷⁷ SOLUM, L. B. Legal Personhood for Artificial Intelligences. *North Carolina Law Review*, 1992, Vol. 70, No 4, p. 1281.

⁷⁸ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 18.

*„Robotas negali pakenkti žmonijai ar savo neveiksmu leisti,
kad žmonijai būtų pakenkta.“*

- I. Asimovas

2. ASMENŲ APSAUGA NUO DIRBTINIO INTELEKTO

Šioje darbo dalyje bus aptariami ir analizuojami šiuo metu galiojantys tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys asmenų teises. Pagrindinis nagrinėjimo aspektas – asmenų apsauga nuo dirbtinio intelekto. Analizuojant šį klausimą bus aptartos teisės bei laisvės, kurios labiausiai gali būti pažeistos dėl dirbtinio intelekto veiksmų ar neveikimo. Taip pat bus ieškoma sprendimo būdų, kaip būtų galima patobulinti esamą reguliavimą bei bus bandoma išsiaiškinti, kokio reguliavimo šiuo metu trūksta.

2.1. Pagrindinių asmenų teisių ir laisvių apsauga nuo dirbtinio intelekto tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktų kontekste

Šiame skyriuje bus išskirtos teisės ir laisvės, kurios labiausiai gali būti pažeistos dėl dirbtinio intelekto poveikio. Šios teisės ir laisvės bus aptiriamos dabartinio ir netgi tam tikrais atvejais būsimo reglamentavimo kontekste pateikiant aktualiausius šių teisių pažeidimų bei laisvių suvaržymų pavyzdžius.

Pirmiausia, analizuojant aukščiau paminėtus klausimus, reikėtų atkreipti dėmesį į Europos Sąjungos požiūrį į tam tikrų sričių reguliavimo sukūrimą. Šumano deklaracijoje yra nurodyta, kad „Europos negalima sukurti vienu mostu arba pagal vienintelį planą. Ji bus sukurta pasiekus konkrečių laimėjimų, kurie pirmiausia sudarys sąlygas atsirasti tikram solidarumui“⁷⁹. Todėl Europos Sąjungoje laikomasi pozicijos, kad priimant bet kokias iniciatyvas, šiuo atveju robotikos ir dirbtinio intelekto srityje, reikėtų atsižvelgti į laipsnišką, pragmatišką ir atsargų požiūrį.⁸⁰

Prieš analizuojant atskiras teises ir laisves, reikėtų pažymėti, kad Pranešime ypatingas dėmesys yra skiriamas etikos principams ir raginama rimtai įvertinti įtampą keliančius aspektus ir riziką, kurią gali sukelti robotika atsižvelgiant į toliau įvardintas teises bei laisves, t. y. asmens duomenų apsaugą, privatumą, saugą, sveikatą ir saugumą, laisvę, orumą, sąžiningumą, apsisprendimą bei nediskriminavimą. Būtent todėl šiuo Pranešimu yra siūloma priimti Robotikos chartiją, kurią sudarytų: (i) robotų inžinierių

⁷⁹ 1950 m. gegužės 9 d. Šumano deklaracija [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_lt>.

⁸⁰ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 6.

elgesio kodeksas; (ii) mokslinių tyrimų etikos komitetų kodeksas; (iii) kūrėjų licencijos; (iv) naudotojų licencijos.⁸¹ Taip pat Pranešime yra pabrėžiama skaidrumo principo svarba ir yra vartojama tokia sąvoka kaip „juodoji dėžė“. Šis terminas reiškia, kad „dirbtinio intelekto sistemų skaičiavimus visada turi būti įmanoma paversti žmonėms suprantama forma“⁸², t. y. dirbtinio intelekto veiksmai privalo būti fiksuojami jam atliekant vienokias ar kitokias operacijas bei turi būti nurodytas tokios operacijos pagrindimas, kad būtų įmanoma suprasti veiksmo tikslą.

Be to, Pranešime yra akcentuojama, kad visa robotikos srityje sukurta etinė sistema turi būti pagrįsta kilnumo, nekenkimo, savarankiškumo (autonomiškumo) ir teisingumo principais⁸³. Šių principų esmė yra ta, kad robotai jokia būdu negali kenkti žmonėms, atvirkščiai, jie turėtų veikti žmogaus gerovei ir labui, visi priimami sprendimai turi jokia būdu neigiamai nepaveikti žmonių. Taip pat pažymėtina, kad paskutinis nurodytas principas, t. y. teisingumas, reiškia sąžiningą naudos paskirstymą. Šis principas turi didelę reikšmę priežiūros ir medicininiam robotams, t. y. kad kiekvienas žmogus turėtų galimybę pasinaudoti tokiu robotu. Ypatingas dėmesys yra atkreipiamas į vieną svarbiausių principų, nustatytą šioje Robotikos chartijoje – atšaukiamumo principas, kuris skirtas kontroliuoti visą procesą ir šios Robotikos chartijos kontekste reiškia tai, kad robotai privalo turėti galimybę panaikinti nepageidautinus, t. y. kenksmingus, veiksmus. Kitas svarbus aspektas, kuris yra aptartas Robotikos chartijoje yra tai, kad „kuriant, įgyvendinant, platinant ir naudojant robotus, robotikos mokslinių tyrimų veikla turėtų būti vykdoma gerbiant pagrindines teises ir paisant asmenų ir visos visuomenės gerovės interesų bei laisvo apsisprendimo“⁸⁴. Tai reiškia, kad Robotikos chartija pripažįsta visuotinai garantuojamas asmenų teises ir laisves, kurios bus nagrinėjamos toliau šioje dalyje.

Analizuojant tokią pasiūlytą vertybių ir principų sistemą robotikos srityje, turi būti paminėti ir vieni iš pagrindinių Europos Sąjungos teisės aktų, t. y. Europos Sąjungos sutartis ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje yra įtvirtinta, kad „Sąjunga yra grindžiama šiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas,

⁸¹ *Ibid.*, p. 9.

⁸² *Ibid.*, p. 10.

⁸³ *Ibid.*, p. 10.

⁸⁴ *Ibid.*, p. 22.

tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė“⁸⁵. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje yra įtvirtintos ir detaliau apibrėžtos Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje nurodytos teisės bei laisvės.

Prieš detalesnę teisių ir laisvių aptarimą apsaugos nuo dirbtinio intelekto kontekste, turi būti paminėti ir I. Asimovo dėsnių: (i) robotui nevalia sužeisti žmogaus ar per savo neveiklumą leisti žmogui patirti skriaudą; (ii) robotas turi klausyti žmogaus jam duotų nurodymų, nebent jie prieštarautų pirmajam dėsniui; (iii) robotas turi saugoti savo paties egzistavimą, nebent toks saugojimas prieštarautų pirmajam ir antrajam dėsniui.⁸⁶ Šiuos dėsnius „reikia traktuoti kaip taikytinus robotų, įskaitant robotus, turinčius integruotą autonominio veikimo ir savarankiško mokymosi režimą, kūrėjams, gamintojams ir operatoriams, kadangi šių dėsnių negalima paversti mašininio kodu“⁸⁷. Taigi toliau šiame darbe bus aptartos svarbiausios asmenų teisės bei laisvės apsaugos nuo dirbtinio intelekto kontekste.

Pirma, reikėtų aptarti **asmens teisę į duomenų apsaugą**, kadangi šiuo metu pagrindinis interneto verslo modelis yra glaudžiai susijęs su didelio masto stebėjimu, kas kelia grėsmę žmonijai.⁸⁸ Ryškiausias pastarųjų metų pavyzdys yra *Facebook* socialinis tinklas, kuris stebi žmonių veiklą pasitelkiant internetą, netgi jeigu jie nėra *Facebook* nariai (vartotojai) bei tikėtina, kad pasidalino su trečiosiomis šalimis savo vartotojų (~ 87 mln.) duomenimis be jų žinios ir sutikimo, tokių būdu pažeidžiant vartotojų teisę į duomenų apsaugą.⁸⁹ Toks stebėjimas gali atskleisti pačią jautriausią informaciją apie asmenis, t. y. nuo tokių paprasčiausių duomenų, kaip vardas, pavardė, elektroninis paštas, telefono numeris ir kt. iki informacijos apie asmens tautybę, rasę, seksualinę orientaciją, politines pažiūras, socialinę padėtį, sveikatą, biometrinius duomenis ir kt. Analizuojant asmens teisę į duomenų apsaugą, paminėtini toliau nagrinėjami teisės aktai, t. y. Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis⁹⁰ (toliau – „Konvencija Nr. 108“), Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, Sutartis dėl Europos

⁸⁵ 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija. OL C 202, 2016 6 7.

⁸⁶ ASIMOV, I. I. *Robot*. USA: Street&Smith, 1943.

⁸⁷ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 6.

⁸⁸ SCHNEIER, B. The Public-Private Surveillance Partnership [interaktyvus]. *Bloomberg*, 2013 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.bloomberg.com/view/articles/2013-07-31/the-public-private-surveillance-partnership>>.

⁸⁹ Facebook scandal ‘hit 87 million users’ [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bbc.com/news/technology-43649018?ocid=socialflow_facebook&ns_mchannel=social&ns_campaign=bbcnews&ns_source=facebook>.

⁹⁰ Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 32-1055.

Sąjungos veikimo (toliau – „SESV“), 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)⁹¹ (toliau – „BDAR“), įsigaliosiantis 2018 m. gegužės 25 d.

Reikia paminėti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnį, kuriame yra įtvirtinta asmens duomenų apsauga.⁹² Šis teisės aktas yra laikomas pamatiniu Europos Sąjungos teisės aktu, nustatančiu saugomas teises bei laisves. Pažymėtina, kad SESV 16 straipsnyje⁹³ taip pat yra įtvirtinta teisė į asmens duomenų apsaugą. Taip pat atkreiptinas dėmesys į Konvencijos Nr. 108 8 straipsnio c ir d dalis⁹⁴, kuriose įtvirtintos asmenims suteikiamos galimybės dėl jų duomenų tvarkymo. Pagrindiniai šioje Konvencijoje įtvirtinti principai yra susiję su sąžiningu ir teisėtu asmenų duomenų tvarkymo procesu. Be kita ko, atkreiptinas dėmesys, kad Konvencija Nr. 108 buvo atnaujinta siekiant atitikti skaitmeninės eros iššūkius. Esminiai atnaujinimai yra susiję su toliau įvardintais klausimais, t. y. proporcingumu, duomenų minimizavimu, pareiga įrodyti atitikimą taikytiniams principams, ypatingai duomenų tvarkytojams ir vykdytojams, pareiga

⁹¹ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OJ L 119, 4.5.2016, p. 1-88.

⁹² 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. OJ C 326, 26.10.2012, p. 391-407. 8 straipsnis. Asmens duomenų apsauga

1. Kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą.
2. Tokie duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais. Kiekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi.
3. Nepriklausoma institucija kontroliuoja, kaip laikomasi šių taisyklių.

⁹³ 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OJ C 326, 26.10.2016, p. 47-390.

16 straipsnis.

1. Kiekvienas asmuo turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą;
2. Europos Parlamentas ir Taryba, spręsdami pagal įprastą teisėkūros procedūrą, nustato fizinių asmenų apsaugos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams bei valstybėms narėms tvarkant asmens duomenis, kai vykdoma veikla yra susijusi su Sąjungos teisės taikymo sritimi, taisykles ir laisvo tokių duomenų judėjimo taisykles. Nepriklausomos įstaigos kontroliuoja, kaip laikomasi tų taisyklių.

Pagal šį straipsnį priimtos taisyklės nepažeidžia Europos Sąjungos sutarties 39 straipsnyje numatytų konkrečių taisyklių.

⁹⁴ Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 32-1055.

8 straipsnio c ir d dalys:

Visiems asmenims turi būti suteikta galimybė:

c) atsižvelgiant į aplinkybes, ištaisyti ar ištrinti tokius duomenis, jeigu jie buvo tvarkomi nesilaikant nacionalinių teisės aktų normų, kuriomis buvo įteisinti šios konvencijos 5 ir 6 straipsniuose nustatyti pagrindiniai principai;

d) turėti teisės gynimo priemonę, minimą šio straipsnio b ir c punktuose, jeigu nebuvo laikomasi sąlygos prašymą patvirtinti arba, atsižvelgiant į aplinkybes, pranešti, ištaisyti ar ištrinti.

pranešti apie duomenų apsaugos pažeidimus, duomenų tvarkymo skaidrumu ir kitais papildomais saugikliais dėl duomenų apsaugos.⁹⁵

Be jokios abejonės, galima teigti, kad šiuo metu didžiausias dėmesys yra atkreipiamas būtent į BDAR, kadangi šiuo reglamentu yra nustatoma asmens duomenų apsaugos teisinė sistema pasitelkiant netgi automatizuotas priemones. BDAR 4 straipsnyje yra įtvirtinta, kad „duomenų tvarkymas – bet kokia automatizuotomis arba neautomatizuotomis priemonėmis su asmens duomenimis ar asmens duomenų rinkiniais atliekama operacija ar operacijų seka, kaip antai rinkimas, įrašymas, rūšiavimas, sisteminimas, saugojimas, adaptavimas ar keitimas, išgava, susipažinimas, naudojimas, atskleidimas persiunčiant, platinant ar kitu būdu sudarant galimybę jais naudotis, taip pat sugretinimas ar sujungimas su kitais duomenimis, apribojimai, ištrynimasis arba sunaikinimas“⁹⁶. Taigi, BDAR sudaro galimybę tvarkyti asmenų duomenis dviem būdais, tačiau būtent automatizuotas duomenų tvarkymas yra šio darbo nagrinėjimo dalykas, kadangi tai gali būti dirbtinio intelekto sukurta programinė įranga (įranga, sukurta pasitelkiant dirbtinį intelektą), kuri gali sukelti neigiamas pasekmes dėl netinkamo ar neleistino duomenų tvarkymo. BDAR 22 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta duomenų subjekto teisė, „kad jam nebūtų taikomas tik automatizuotu duomenų tvarkymu, įskaitant profiliavimą, grindžiamas sprendimas, dėl kurio jam kyla teisinės pasekmės arba kuris jam panašiu būdu daro didelį poveikį“⁹⁷. Toks reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad duomenų subjektui negali būti apribota galimybė rinktis dėl jo duomenų tvarkymo būdo (formos). Šis BDAR sureguliuotas klausimas yra itin aktualus, kadangi interneto plėtra kelia problemų dėl duomenų tvarkymo skaidrumo ir asmenims dažnai kyla klausimas, koku būdu galima užtikrinti savo teisių apsaugą, kad nebūtų tvarkomi pertekliniai asmenų duomenys. Pavyzdžiui, galima paminėti autonominius automobilius, kurie turi galimybę registruoti pravažiuotą maršrutą, t. y. naudotis duomenimis apie asmens konkrečią buvimo vietą tam tikru metu. Taip pat galima paminėti priežiūros robotus (apie kuriuos buvo rašoma aukščiau), kurie galėtų nuskenuoti asmenų veidą, jų išraišką bei emocijas, tokiu būdu pažeisdami asmenų duomenų apsaugą (biometrinius duomenų). Pastaroji duomenų rūšis laikoma ypatingos svarbos duomenimis, kadangi tai yra itin individualu ir žmogus net gali nesuprasti, kad yra kaupiami tokio pobūdžio jo duomenys

⁹⁵ Modernisation of the Data Protection „Convention 108“ [interaktyvus]. Council of Europe, *sine anno* [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/portal/28-january-data-protection-day-factsheet?desktop=true>>.

⁹⁶ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OJ L 119, 4.5.2016, p. 1-88.

⁹⁷ *Ibid.*

ir galimai panaudojami tam tikrais neteisėtais tikslais. Didžiausios technologijų kompanijos, t. y. *Google, Apple, Microsoft, Facebook* ir *Amazon* jau šiuo metu tvarko asmenų duomenis tiek tam tikrąją dalį jų sutikimu, tiek ir kitus duomenis, kuriems savo sutikimo asmenys (vartotojai) nėra davę. Tačiau, šiuo atveju, itin sunku įrodyti tokių duomenų tvarkymo procesą.

Pranešime yra įtvirtinta, kad Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnis ir SESV 16 straipsnis yra taikomos visoms robotikos ir dirbtinio intelekto sritims, tokiu būdu „turi būti visiškai laikomasi Sąjungos teisinės sistemos duomenų apsaugos srityje nuostatų“⁹⁸. Šiuo Pranešimu dėl klausimo, susijusio su asmens duomenų apsauga, yra raginama aktyviai laikytis duomenų apsaugos principų: „projektuojant numatytos privatumo apsaugos ir standartizuotosios privatumo apsaugos principų, duomenų kiekio mažinimo ir tikslų apribojimo principų, taip pat skaidrių kontrolės mechanizmų duomenų subjektams ir tinkamų teisių gynimo priemonių laikantis Sąjungos duomenų subjektams ir tinkamų teisių gynimo priemonių laikantis Sąjungos duomenų apsaugos teisės aktų“⁹⁹. Taigi, BDAR yra puiki galimybė visos Europos Sąjungos mastu sureguliuoti ir nustatyti vienodas taisykles įgyvendinant teisę į asmens duomenų apsaugą, tokiu būdu sumažinant ar netgi išvengiant šios teisės pažeidimo galimybes ypatingai nuo dirbtinio intelekto.

Kita svarbi teisė, kuri turi būti analizuota šiame darbe yra **teisė į privatą ir šeimos gyvenimą**. Šiuo atveju vėlgi paminėtina Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, būtent 7 straipsnis, kuriame yra įtvirtinta, kad „kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas“¹⁰⁰. Pranešime yra akcentuojama, kad robotai yra didelė grėsmė / pavojus privatumui.¹⁰¹ Taip paaiškinama per du aspektus, t. y. „kad jie patalpinami į tradiciškai apsaugotą privačią erdvę“¹⁰² bei „dėl to, kad jie sugeba atrinkti ir perduoti asmeninius ir konfidencialius duomenis“¹⁰³. Ši teisė yra itin glaudžiai susijusi su aukščiau paminėta teise į asmens duomenų apsaugą. Be kita ko, atkreiptinas dėmesys į 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir

⁹⁸ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 11.

⁹⁹ *Ibid.*, p. 11.

¹⁰⁰ 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. OJ C 326, 26.10.2012, p. 391-407.

¹⁰¹ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 10.

¹⁰² *Ibid.*, p. 10.

¹⁰³ *Ibid.*, p. 10.

privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje¹⁰⁴, šio Europos Sąjungos priimto teisės akto, kuris yra įgyvendintas visose Europos Sąjungos valstybėse narėse paskirtis – užtikrinti saugumą elektroninėje erdvėje, o kilus saugumo pažeidimo grėsmei turi būti imtasi tinkamų ir skubių veiksmų, kad tokia grėsmė būtų pašalinta ir vartotojai apie saugumo pavojų būtų informuoti (tokia pareiga tenka duomenų valdytojui). Todėl, galima daryti išvadą, kad privatumas, kaip ir teisė į duomenų apsaugą yra viena iš jautriausių sričių, todėl itin didelis dėmesys turi būti skiriamas šių teisių apsaugojimui nuo dirbtinio intelekto.

Nagrinėjant asmenų apsaugos nuo dirbtinio intelekto kontekste teises bei laisves, paminėtinas yra ir **žmogaus orumas**, kuris kaip ir kitos dvi aptartos teisės yra įtvirtintas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje. Šio teisės akto 1 straipsnyje yra įtvirtinta, kad „Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jį reikia gerbti ir saugoti“¹⁰⁵. Šiuo atveju vėlgi pabrėžtinas Pranešimas, kadangi jame yra nurodyta, kad dirbtinio intelekto ir robotikos plėtojimas turi vykti taip, kad nebūtų pažeisti žmogaus orumas, autonomiškumas ir apsisprendimo teisė.¹⁰⁶ Analizuojant žmogaus orumą dirbtinio intelekto kontekste ypatingai atkreipiamas dėmesys į priežiūros ir buvimo kartu sritis bei į medicininių prietaisų ir žmogaus „taisymo“ ar tobulinimo atvejus. Žmogaus orumo gynimo poreikis atsiranda, nes yra reali grėsmė dėl dirbtinio intelekto veiksmų ir neveikimo būtent šioje srityje, nes egzistuoja nuomonė, kad netolimoje ateityje dirbtinis intelektas pranoks žmogaus intelektą ir jo sugebėjimus. Taigi, žmogaus orumo apsauga, įskaitant apsisprendimo teisę ir autonomiškumą, yra viena iš svarbiausių teisių, kurią reikėtų ginti šioje skaitmeninėje eroje. Todėl, reguliuojant dirbtinį intelektą yra siūlytina, pabrėžti žmogaus orumą ir jo apsaugą tokiu būdu užtikrinant, kad žmogaus gebėjimai ir intelektas nebūtų kvestionuojami arba pernelyg lyginami su dirbtiniu intelektu.

Vieni iš svarbiausių šiame darbe analizuojamų klausimų yra **sauga, saugumas bei atsakomybė**. Plačiau atsakomybės klausimas bus aptartas vėliau aptarinėjant civilinės atsakomybės klausimas dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos (žr. 2.2 skyrių). Saugos reikalavimas yra vienas iš svarbiausių aptariant asmenų apsaugą nuo dirbtinio intelekto, dėl tos priežasties, kad pastaruoju laiku automobilių gamybos rinkoje didėja robotizavimo tendencija.¹⁰⁷ Dirbtinio intelekto integracija į automobilius rodo vieną iš didžiausių

¹⁰⁴ 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių). OJ L 201, 31.7.2002, p. 37-47.

¹⁰⁵ 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. OJ C 326, 26.10.2012, p. 391-407.

¹⁰⁶ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 5.

¹⁰⁷ RINIE VAN EST, L. R. *Just Ordinary Robots. Automation from Love to War*. Boca Raton: CRC Press, 2015, p. 5.

technologinio pažangumo išsivystymo lygių, tačiau tuo pačiu kelia daug klausimų dėl saugumo reikalavimų atitikimo ir atsakomybės už padarytą žalą atsiradimo. Atkreiptinas dėmesys, kad saugos reikalavimas plačiai yra aptartas ir Pranešime. Jame yra atkreipiamas dėmesys, kad „aukštas robotikos sistemų, įskaitant jų vidaus duomenų sistemas ir duomenų srautus, saugumo lygis nepaprastai svarbus, norint deramai naudoti robotus ir dirbtinį intelektą“¹⁰⁸, todėl yra raginama užtikrinti tinkamą ir deramą tarpusavyje susijusių robotų ir dirbtinio intelekto tinklų apsaugą. Šiame Pranešime taip pat pabrėžiama, kad būtent sistemų projektuotojai yra atsakingi už produktų saugumą bei patikimumą. Aptariant saugos klausimą, paminėtinas ir atsargumo principas, kurio esmė yra įvertinti galimą robotų poveikį žmonių saugumui, ir tuo atveju, jeigu galimai kils grėsmė žmonių apsaugai, imtis visų įmanomų atsargumo priemonių bei skatinti pažangą, naudingą tiek visuomenei, tiek aplinkai. Taigi, galima daryti išvadą, kad dirbtinio intelekto kūrėjai turi užtikrinti, kad dirbtinis intelektas būtų suprojektuotas tam tikrai specialiai paskirčiai ir būtų naudojamas tokia paskirtimi bei užtikrinant saugumą. Todėl siūlytina atkreipti dėmesį į jau egzistuojantį teisinį pagrindą, pavyzdžiui, 1968 m. lapkričio 8 d. Vienos kelių eismo konvenciją¹⁰⁹ (žr. 2.2 skyrių) ir peržiūrėti bei patobulinti ją ir kitus teisės aktus. Toks pasiūlymas yra susijęs su tuo, kad naujo teisės akto priėmimas ne visada gali reikšti veiksmingumą, tačiau tobulinimas šiuo metų galiojančių teisės aktų gali būti žymiai efektyvesnis.

Kita pamatinė teisė, kuri bus aptarta šiame darbe yra **nuosavybės teisė**. Teisė į nuosavybę yra įtvirtinta tiek Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 17 straipsnyje¹¹⁰, tiek ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – „EŽTK“) papildomo protokolo 1 straipsnyje¹¹¹. Šiuo atveju, reikia aptarti du svarbius aspektus. Pirma, objektai (žemė, turtas, kt.), kuriuos valdo asmenys, gali tapti virtualios

¹⁰⁸ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 11.

¹⁰⁹ Vienos kelių eismo konvencija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 2-54.

¹¹⁰ 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. OJ C 326, 26.10.2012, p. 391-407. 17 straipsnis. Teisė į nuosavybę

1. Kiekvienas turi teisę valdyti teisėtai įgytą nuosavybę, ja naudotis, disponuoti ir palikti paveldėtojams. Nuosavybė negali būti atimta, išskyrus atvejus, kai tai yra būtina visuomenės poreikiams ir tik įstatymo nustatytais atvejais bei sąlygomis laiku ir teisingai už ją atlyginant. Nuosavybės naudojimą gali reglamentuoti įstatymai, kiek tai būtina atsižvelgiant į bendruosius interesus.

2. Intelektinė nuosavybė turi būti saugoma.

¹¹¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

Papildomo protokolo 1 straipsnis. Nuosavybės apsauga

Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš niekieno negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tikrai įstatymo numatytoms sąlygoms bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. Tačiau ankstesnės nuostatos jokiū būdu neruboja valstybės teisės taikyti įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba, kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.

realybės dalimi. Dėl šios priežasties kyla klausimas, ar žemės ar kito turto savininkas įgyja teises į joje esančią virtualią aplinką, kuri buvo sukurta kito asmens.¹¹² Viena iš šio klausimo atsiradimo priežasčių yra populiarus 2017 m. žaidimo *Pokémon Go* atsiradimas, kadangi šio žaidimo virtualūs personažai *Pokémon* yra patalpinti realioje aplinkoje virtualioje realybėje¹¹³. Pirmiausia, reikia pabrėžti, kad šis pavyzdys leidžia išnagrinėti klausimą dėl fizinės ir virtualios erdvių ryšio, bei antra, iškelia klausimą dėl dirbtinio intelekto priimamų sprendimų įtakos virtualioje erdvėje. Tokia savotiška „spraga“ leidžia kilti abejonėms dėl virtualios erdvės priklausymo arba tapatinimo su fizine erdve. Tačiau nagrinėjamu atveju yra akivaizdu, kad virtualioje erdvėje priimti sprendimai neturi visiškai jokios įtakos fizinės erdvės nuosavybei. Todėl nors viešojoje erdvėje buvo pradėta kelti klausimus dėl teisės į žemę ir teisinės nuosavybės ribas¹¹⁴ šio žaidimo kontekste, tačiau reikėtų įvertinti, kokia būtų tai galėtų būti grėsmė. Taigi, nors toks virtualios realybės naudojimas teoriškai gali sukelti grėsmę vienai iš pamatinių teisių, t. y. nuosavybės teisei, tačiau kol virtuali erdvė netaps teisinio reguliavimo dalyku ir nebus paaiškinta, kaip sąveikauja šios dvi erdvės būtų neįmanoma įrodyti, kad virtualioje erdvėje priimti sprendimai gali turėti įtakos fizinei erdvei. Kitas klausimas, kuris buvo iškeltas, yra susijęs su tokių objektų, kaip robotizuoti automobiliai ar išmanieji telefonai, naudojimu.¹¹⁵ Egzistuoja nuomonė, kad čia galima išvelgti netgi dvi problemas. Viena vertus, šie ir kiti panašūs prietaisai yra interneto dalis, kurie yra prijungti prie tinklų. Toks prietaisų veikimo principas leidžia jais naudotis skirtingiems valdytojams, kadangi prie jų galima prisijungti netgi nuotoliniu būdu pasinaudojant internetu ar kita programine įranga. Vėlgi, darytina išvada, kad toks „įsikišimas“ gali pažeisti asmenų nuosavybės teisę į minėtus ir kitus panašius prietaisus. Kita vertus, reikia pabrėžti, kad prietaisai registruoja duomenis įvairiais tikslais, pavyzdžiui, naudojant robotizuotą automobilį, šiam prietaisui yra reikalinga įvairaus pobūdžio informacija ir duomenys, kad jis galėtų tinkamai funkcionuoti. Tokiu būdu kyla klausimas, ar šio prietaiso naudotojas

¹¹² Technological convergence, artificial intelligence and human rights [interaktyvus]. *Parliamentary Assembly*, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://websitepace.net/documents/19871/3306947/20170322-artificial+intelligence-humanrights-EN.pdf/d4e33dee-e37e-4537-96a8-f207c3903081>>, p. 9.

¹¹³ KAWA, L.; KATZ, L. These Charts Show that Pokemon Go is Already in Decline [interaktyvus]. *Bloomberg*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-08-22/these-charts-show-that-pokemon-go-is-already-in-decline>>.

¹¹⁴ TAYLOR, L.; HAYDEN, S. Get off my lawn! Pokemon Go tests global property laws [interaktyvus]. *Reuters*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.reuters.com/article/us-landrights-pokemongo/get-off-my-lawn-pokemon-go-tests-global-property-laws-idUSKCN11S1GY>>.

¹¹⁵ Technological convergence, artificial intelligence and human rights [interaktyvus]. *Parliamentary Assembly*, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://websitepace.net/documents/19871/3306947/20170322-artificial+intelligence-humanrights-EN.pdf/d4e33dee-e37e-4537-96a8-f207c3903081>>, p. 9.

įgyja teises į gautus duomenis, tiek asmeninius, tiek ne, pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės. Taigi, galima daryti išvadą, kad virtualios realybės įsitraukimas naudojant elektroninius prietaisus, ypač programinę įrangą, turinčią galimybę pasinaudoti asmenine informacija, gali pažeisti asmenų nuosavybės teises, todėl turi būti užtikrinti šios teisės gynimo būdai būtent dirbtinio intelekto nagrinėjimo kontekste. Akivaizdu, kad šiuo metu egzistuoja virtuali erdvė, tačiau nėra aišku, kaip apsaugoti tokią erdvę ir kaip ją sureguliuoti. Šiuo atveju, siūlytina iš naujo peržiūrėti nuosavybės teisės sąvoką ir nuosavybės ribas. Kaip ir minėtame pavyzdyje dėl *Pokémon Go*, kilo klausimas dėl teisės į žemę ir teisinės nuosavybės ribas, nes jeigu bus laikoma, kad virtuali erdvė saugoma taip pat, kaip ir kita nuosavybė, tuomet galima konstatuoti nuosavybės teisės į tokią erdvę pažeidimą.

Pabrėžtina, kad taip pat reikėtų atsižvelgti į **laisvę reikšti mintis ir įsitikinimus**. Ši laisvė yra įtvirtinta EŽTK 10 straipsnyje.¹¹⁶ Kaip žinoma, šiuo metu visuomenė daugiausia informacijos gauna iš internetinių šaltinių, ypač šis klausimas yra aktualus socialinių tinklų vartotojams, pavyzdžiui, *Facebook*. Nors *Facebook* nėra laikomas žiniasklaidos portalu, tačiau tyrimai rodo, kad daugiau nei pusė interneto vartotojų gauna informaciją iš *Facebook*, *Youtube* ir *Twitter*¹¹⁷, o ne iš tradicinių žiniasklaidos priemonių. Dirbtinio intelekto sukurta programinė įranga turi galimybę pateikti vartotojui ribotą informaciją. Šiuo metu netgi egzistuoja tokio reiškinio sukurtos sąvokos „informacijos kokonas“ (angl. „*information cocoon*“)¹¹⁸ arba „filtro burbulas“ (angl. „*filter bubble*“)¹¹⁹, kurie reiškia, kad yra apribojama laisvė plėtoti nuomonę, gauti ir skleisti kitą informaciją negu tą, kuri yra „pasiūlyta“ programos. Tokia situacija gali susiklostyti tiek dėl paties vartotojo veiksmų, tiek dėl automatiškai sukurto algoritmo, tačiau egzistuoja nuomonė, kad abiem atvejais taip gali susidaryti situacija, kai bus prarasta galimybė susipažinti su

¹¹⁶ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

1. Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis neturi trukdyti valstybėms kelti reikalavimą licenzuoti radijo, televizijos ar kino įstaigas.

2. Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai susiję su pareigomis bei atsakomybe, gali būti sąlygojamas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti.

¹¹⁷ MIS, M. More than half online users get news from Facebook Youtube and Twitter [interaktyvus]. *Reuter*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.reuters.com/article/us-media-socialmedia-news/more-than-half-online-users-get-news-from-facebook-youtube-and-twitter-study-idUSKCN0Z02UB>>.

¹¹⁸ SUNSTEIN, C. Echo chambers: Bush v. Gore, impeachmnet and beyond [ineraktyvus]. *Princeton and Oxford Princeton University Press*, 2001 [žiūrėta 2018 m. vasario 2018 d.]. Prieiga per internetą: <<http://assets.press.princeton.edu/sunstein/echo.pdf>>.

¹¹⁹ PARISER, E.; HELSPER, E. *The Filter Bubble: What The Internet is Hiding From You*. London: Penguin books, 2011.

„alternatyvia“ informacija, kuri turėtų būti įtraukta į aktyvaus dalyvavimo sprendimo priėmimo procesą. Taigi, nagrinėjant šią pamatinę asmenų laisvę, yra matyti, kad asmenų laisvė reikšti mintis ir įsitikinimus gali būti pažeista per apribojimus, kuriuos asmenys pasirenka tiek patys savarankiškai, tiek programų savavališko primetimo būdu, tačiau vienaip ar kitaip asmenims ne visada pastebint susiklosto situacija, kuomet jų laisvė yra pažeidžiama. Todėl siūlytina įvesti reguliavimą, kuris sudarytų galimybę susipažinti su alternatyvia informacija arba nurodytų atvejus, kai dirbtinis intelektas gali „filtruoti“ informaciją socialiniuose tinkluose ir kitose žiniasklaidos priemonėse.

Taip pat aptariant asmenų apsaugą nuo dirbtinio intelekto yra paminėtinas **diskriminacijos uždraudimas**. Dirbtinis intelektas, o tiksliau jo mokymosi procesas priklauso nuo informacijos, kurią jis gali surinkti iš visuomenės.¹²⁰ Kaip žinoma, visuomenėje vyrauja diskriminacija įvairiais pagrindais. EŽTK 14 straipsnyje yra įtvirtinta, kad „naudojimasis Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso“¹²¹. Egzistuoja nuomonė, kad dirbtinis intelektas, kaip ir asmuo, gali perimti iš surinktos ir perdotos informacijos diskriminacinio mąstymo modelį ir tolimesni jo priimti sprendimai išvesti iš suformuotų algoritmų galėtų turėti nenumatytą priklausomybę nuo gautų duomenų ir tokiu būdu netgi atmesti pažeidžiamos grupės narių visišką dalyvavimą visuomenėje.¹²² Toks diskriminacinis dirbtinio intelekto mąstymas gali pakenkti tokiose srityse, kaip prekyba internetu. Jau šiuo metu egzistuoja programinė įranga, sugebanti išanalizuoti vartotojo profilį ir nustatyti jo finansinę padėtį bei pasiūlyti pagal vartotojo finansinį pajėgumą esančius produktus.¹²³ Toks algoritmų naudojimas, manytina, gali būti laikomas diskriminacinio pobūdžio. Vienas iš garsiausių dirbtinio intelekto diskriminacijos pavyzdžių yra laikomas 2015 m. išleistas *Google Photo App*, būtent ši programėlė pažymėjo du tamsios odos asmenis kaip „gorilas“¹²⁴, šuo atveju buvo akivaizdžiai užfiksuota diskriminacija dėl rasės. Taigi, apibendrinant, pažymėtina, kad šiuo metu

¹²⁰ GOODMAN, B.; FLAXMAN, S. European Union regulations on algorithmic decision-making and a “right to explanation” [interaktyvus]. *arXiv:1606.08813*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://arxiv.org/abs/1606.08813>>.

¹²¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

¹²² BAROCAS, S.; SELBST, A. D. Big Data’s Disparate Impact. *California Law Review*, Vol. 104, sinne anno, p. 671.

¹²³ MATTIOLI, D. On Orbitz, Mac Users steered to pricier hotels [interaktyvus]. *The Wall Street Journal*, 2012 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304458604577488822667325882>>.

¹²⁴ MULSHINE, M. A major flaw in Google’s algorithm allegedly tagged two black people’s faces with the word ‘gorillas’ [interaktyvus]. *Business Insider*, 2015 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.businessinsider.com/google-tags-black-people-as-gorillas-2015-7>>.

dirbtinis intelektas, kuris turi galimybę mokytis, visą informaciją gauna iš viešosios erdvės, tačiau ne visada tinkamai sugeba informaciją apdoroti, kad būtų išvengta tokio pobūdžio diskriminacijos, todėl būtų logiška dirbtiniam intelektui suteikti teisę „pasiaiškinti“ (parodyti sprendimų priėmimo algoritmą)¹²⁵, taip išvengiant nepataisomų incidentų.

Galiausia, paminėtina **teisė į teisingą teismą**. Atkreiptinas dėmesys, kad ši teisė yra įtvirtinta EŽTK 6 straipsnyje.¹²⁶ Šiuo metu teismai vis daugiau bando automatizuoti savo veiklą, t. y. pasitelkti automatizuotomis sistemomis ir kitais robotais su programine įranga, kuri galėtų smarkiai sumažinti teismo proceso trukmę ir netgi priimti nuoseklesnius teisinius sprendimus negu tai galėtų padaryti žmonės. Dirbtinis intelektas, o būtent jo pagalba sukurti algoritmai, gali padėti įvertinti bylą ir netgi apskaičiuoti bylos laimėjimo galimybių tikimybę. Dirbtinio intelekto naudojimas gali ne tik lemti bylą sumažėjimą, bet toks programinės įrangos naudojimas gali padėti teisėjams užtikrinti teisę į teisingą teismą.¹²⁷ Kaip pavyzdį galima būtų pateikti dirbtinį intelektą, kurį sukūrė UCL, Šefildo universiteto ir Pensilvanijos universiteto mokslininkai, kuris prognozuoja netgi 79% tikslumu Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus.¹²⁸ Nors iš pirmo

¹²⁵ PASQUALE, F. Bittersweet Mysteries of Machine Learning (A Provocation) [interaktyvus]. *LSE Media Policy Project, the London School of Economic and Political Science, Media Policy Project*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/02/05/bittersweet-mysteries-of-machine-learning-a-provocation/>>.

¹²⁶ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.

1. Nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teismo sprendimas turi būti paskelbtas viešai, tačiau spaudai ir publikai gali būti neleidžiama dalyvauti per visą teisminį nagrinėjimą ar jo dalį tiek, kiek to reikalauja visuomenės moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesai demokratinėje visuomenėje arba nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo interesai, ar tada, kai, teismo nuomone, būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus.

2. Kiekvienas žmogus, kaltinamas nusikaltimo padarymu, laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą.

3. Kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, turi teisę mažiausiai į šias garantijas:

a) kad jam būtų skubiai ir nuodugnai pranešta tokia kalba, kurią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus;

b) kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasiręgti savo gynybai;

c) kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą gynėją arba, jei jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai;

d) kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir turėtų teisę, kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams;

e) kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu jis nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.

¹²⁷ Technological convergence, artificial intelligence and human rights [interaktyvus]. *Parliamentary Assembly*, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://website-pace.net/documents/19871/3306947/20170322-artificial+intelligence-humanrights-EN.pdf/d4e33dee-e37e-4537-96a8-f207c3903081>>, p. 11-12.

¹²⁸ AI predicts outcomes of human rights [interaktyvus]. *UCL News*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ucl.ac.uk/news/news-articles/1016/241016-AI-predicts-outcomes-human-rights-trials>>.

žvilgsnio dirbtinio intelekto nauda šioje srityje yra akivaizdi, tačiau reikia priminti du principus, į kuriuos turi būti atsižvelgta, kai teisėjai naudosis autonominiemis priemonėmis kaip pagalbininkais priimant sprendimus, t. y. atskaitomybės išlaikomumas ir atpažįstamumas¹²⁹. Šie principai yra itin svarbūs kadangi teisėjai turi suprasti, koku būdu veikia atitinkamas dirbtinis intelektas, kaip tai gali daryti įtakos jų priimamiems sprendimas; teisėjas turi būti atsakingas už priimtą galutinį sprendimą, nepriklausomai nuo to, ar sprendimas priimtas su ar tik pagalbinės sistemos (kompiuterio) pagalba; teisėjo nukrypimas nuo pagalbinės sistemos (kompiuterio) varianto turi būti atitinkamai užfiksuotas.¹³⁰ Taip pat egzistuoja nuomonė, kad dirbtinis intelektas gali veikti pažeidžiant nešališkumo principą.¹³¹ Toks atvejis buvo užfiksuotas tuomet, kai programinė įranga, kuri naudojama siekiant nustatyti užstatą buvo priešiška nusiteikusi prieš afroamerikečius, tokios programinės įrangos nauda nebuvo aiški.¹³² Taigi, darytina išvada, kad nors gali atrodyti, kad klausimai, susiję su dirbtinio intelekto naudojimu užtikrinant asmenų teisę į teisingą teismą negali pakenkti asmenims, tačiau tai gali būti klaidinga. Svarbiausia užtikrinant asmenų teises į teisingą teismą, tuomet kai sprendimų priėmimo procese dalyvauja dirbtinis intelektas, yra teisėjų ir kitų byloje dalyvaujančių byloje asmenų galimybė patikrinti koku būdu dirbtinis intelektas priėjo prie vienokios ar kitokios išvados. Dirbtinis intelektas yra ypatingai naudingas įgyvendinant šią asmenų teisę nesudėtinuose bylose eliminuojant žmogiškos klaidos faktorius, tačiau galutinis sprendimas turi būti patikrintas teisėjo bei jo patvirtintas. Taigi, pritartina tokio dirbtinio intelekto panaudojimui, tačiau siūloma neeliminuoti žmogiškojo faktoriaus, t. y. būtina, kad „tikrasis“ teisėjas patikrintų ir patvirtintų dirbtinio intelekto priimtą sprendimą.

Apibendrinant visa tai, kas buvo paminėta aukščiau, matoma, jog tiek tarptautiniu, tiek Europos Sąjungos mastu egzistuoja asmenų teisių ir laisvių apsaugos reglamentavimas, tačiau turi būti rimtai atsižvelgta į Pranešimą ir jame siūloma Robotikos chartijos priėmimą, kadangi toks specialus teisės aktas, apimantis Europos Sąjungos teritoriją, galėtų padėti užtikrinti veiksmingesnę asmenų teisių apsaugą nuo tokio naujo ir

¹²⁹ Technological convergence, artificial intelligence and human rights [interaktyvus]. *Parliamentary Assembly*, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://websitepace.net/documents/19871/3306947/20170322-artificial+intelligence-humanrights-EN.pdf/d4e33dee-e37e-4537-96a8-f207c3903081>>, p. 12.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 12.

¹³¹ SMITH, M. In Wisconsin, a Backlash Against Using Data to Foretell Defendants' Futures [interaktyvus]. *The New York Times*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.nytimes.com/2016/06/23/us/backlash-in-wisconsin-against-using-data-to-foretell-defendants-futures.html>>.

¹³² CORBETT-DAVIES, S.; PIERSON E.; FELLER. A; *et. al.* A Computer program used for bail and sentencing decisions was labeled biased against blacks. It's actually not that clear [interaktyvus]. *The Washington Post*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/10/17/can-an-algorithm-be-racist-our-analysis-is-more-cautious-than-propublicas/?utm_term=.18934fd93df9>.

tuo pačiu metu specifinio reiškimo, kaip dirbtinis intelektas, kuris itin greitai integravosi į žmonijos gyvenimą. Toks reguliavimas padėtų įtvirtinti vertybes ir principus dėl robotų ir dirbtinio intelekto naudojimo Europos Sąjungos mastu, kadangi netgi SESV 179 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad „Sąjungos tikslas – stiprinti savo mokslinį bei technologinį pagrindą, sukuriant Europos mokslinių tyrimų erdvę, kurioje laisvai judėtų mokslo darbuotojai, mokslinės žinios ir technologijos ir skatinti jos konkurencingumo augimą, taip pat pramonės srityje, kartu remiant visus mokslinius tyrimus, kurie, manoma, yra reikalingi pagal kitus Sutarčių skyrius“¹³³. Vienas iš tokių Europos Sąjungos tikslų leidžia daryti išvadą, kad Europos Sąjunga atsižvelgia į skaitmeninės eros spartų pasikeitimą, todėl ir atitinkamas reguliavimas padėtų išvengti Europos Sąjungos bendruomenės teisių ir laisvių pažeidimą. Tuo pačiu siūloma atsižvelgti į jau egzistuojantį teisinį pagrindą asmenų teisių ir laisvių apsaugos srityje, kadangi ne visada naujų teisės aktų priėmimas gali būti toks veiksmingas, kaip jau esamų patobulinimas.

¹³³ 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OJ C 326, 26.10.2016, p. 47-390.

2.2. Atsakomybė dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos

Šiame darbo skyriuje bus aptariamas atsakomybės klausimas dėl dirbtinio intelekto sukeltos ir padarytos žalos bei dabartinį šios srities reguliavimą.

Visų pirma, analizuojant atsakomybės klausimą, reikia išnagrinėti bendrą reguliavimą ir šiuo metu egzistuojančias taisykles. Būtų klaidinga teigti, kad tai yra visiškai nereguliuojama sritis, tačiau neišvengiamai kyla klausimas, ar dabartinis reguliavimas yra pakankamas, ar visgi reikėtų priimti naujas taisykles dėl aiškesnio įvairių subjektų identifikavimo bei šių subjektų teisinės atsakomybės už dirbtinio intelekto ar robotų veikimu ar neveikimu padarytą žalą. Būtent šie klausimai kelia didžiausią neaiškumą, kadangi dėl tam tikrų techninių priežasčių negalima atsekti subjektų ir/ar robotų veiksmų bei neveikimo, dėl kurių buvo sukelta žala bei kurios būtų buvę galima išvengti.¹³⁴ Taip pat bus atkreipiamas dėmesys į robotų autonomiškumą atsakomybės aspektu, nes šis kriterijus turi lemiamą reikšmę analizuojant šiuo metu galiojantį tarptautinį reguliavimą.

Jungtinės Tautų konvencijos dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautinėse sutartyse 12 straipsnyje yra nustatyta, kad sandorių, sudarytų automatizuotos žinučių sistemos ir fizinio asmens pagalba, arba tik automatizuotos žinučių sistemos pagalba, galiojimas ir vykdytinumas neturi būti paneigtas vien dėl tos priežasties, kad nė vienas fizinis asmuo neperžiūrėjo arba neįsiterpė automatiškai vykdant kiekvieną veiksmą ar jų pasekmėje sudarytą sutartį.¹³⁵ Šio teisės akto aiškinamajame rašte yra išnagrinėtas šiame straipsnyje nurodytas bendras principas. Būtent yra pabrėžiama, kad asmuo (tiek fizinis asmuo, tiek juridinis asmuo), kurio pagalba kompiuteris buvo užprogramuotas, turi galiausiai atsakyti į kiekvieną žinutę, sukurtą mašinos.¹³⁶ Šios konvencijos aiškinamajame rašte taip pat pabrėžta, kad 12 straipsnis turi būti suprantamas kaip leidžianti nuostata ir neturi būti netinkamai išinterpretuota, t. y. kad automatizuota žinučių sistema ar kompiuteris neturi būti laikomi subjektais, turinčiais teises ir pareigas, būtent ši nuostata turi būti suprantama taip, jog elektroniniai ryšiai, kurie yra susiformavę automatizuotai žinučių sistemos ar kompiuterio pagalba, t. y. be tiesioginio žmogaus įsiterpimo, turi būti pripažinti „kilę“ iš juridinio asmens, kurio vardu žinučių sistema ar kompiuteris veikia.¹³⁷

¹³⁴ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 7.

¹³⁵ Jungtinių Tautų konvencija dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautinėse sutartyse [interaktyvus]. New York, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf>.

¹³⁶ PAGALLO, U. *The Laws of robots: Crimes, Contracts, and Torts. Sine loco*: Dodrech Springer, 2013, p. 98.

¹³⁷ Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos sekretoriato aiškinamasis raštas dėl Jungtinių Tautų konvencijos dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautinėse sutartyse [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta

Taigi, galima daryti pagrįstą išvadą, kad šiuo metu yra reguliuojamas klausimas dėl automatinių sandorių sudarymo bei šių sandorių galiojimo ir vykdymo.

Šiuo klausimu reikėtų pažymėti ir kitus tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus, pavyzdžiui, taikytinos teisės srityje – 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II)¹³⁸ ir 1971 m. gegužės 4 d. Hagos konvenciją dėl eismo įvykiams taikytinos teisės¹³⁹. Pranešime yra teigiama, kad „dabartinių bendrųjų privatinės tarptautinės kelių eismo įvykiams taikytinos teisės taisyklių Sąjungoje nereikia skubiai iš esmės keiti siekiant prisiderinti prie autonominių transporto priemonių plėtojimo, tačiau dabartinės dualinės sistemos <...> supaprastinimas padidintų teisinį tikrumą ir apribotų galimybes ieškoti palankesnio teisinio reglamentavimo“¹⁴⁰. Pranešime taip pat minimas ir kitas tarptautinis teisės aktas, t. y. 1968 m. lapkričio 8 d. Vienos kelių eismo konvencija¹⁴¹. Pagrindinė šių teisės aktų Pranešime paminėjimo priežastis yra ta, kad siekiama ne tik įdiegti naujas taisykles, reglamentuojančias dirbtinio intelekto veiklą, bet ir siūloma patobulinti jau egzistuojantį teisinį reguliavimą. Taigi, siūloma atsižvelgti į dirbtinio intelekto daromą poveikį ir atitinkamai pakeisti tiek paminėtus, tiek ir kitus tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus, susijusius su taikytina teise, eismo įvykiais ir kitais susijusiais klausimais, arba priimti naujus teisės aktus, kadangi vien tik Robotikos chartijos priėmimas negali apimti visų reguliavimo sričių.

Tačiau, kaip jau nė kartą buvo minėta šiame darbe, nei tarptautinėje teisėje, nei Europos Sąjungos teisėje, šiuo metu dirbtinis intelektas nepripažįstamas kaip atskiras teisės subjektas, todėl šio klausimo iškėlimas yra ypatingai svarbus dėl atsakomybės už padarytą žalą klausimo išsprendimo santykių tarp dirbtinio intelekto ir jo sukūrėjo kontekste. Todėl tam tikri mokslininkai ir teisininkai iškėlė klausimą dėl to, ar dirbtinis agentas turi turėti teisinį subjektiškumą.¹⁴² Žinoma, kad daugelio pasaulio valstybių teisinėse sistemose, kurios kilo iš romėnų teisės (kontinentinės teisės sistemos) pripažįstamos toliau išvardintos civilinės atsakomybės sąlygos, t. y. neteisėti veiksmai, kurie gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu, žala, priežastinis ryšys tarp neteisėtų

2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf>.

¹³⁸ 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II). OJ L 199, 31.7.2007, p. 40-49.

¹³⁹ Hagos konvencija dėl eismo įvykiams taikytinos teisės. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 75-2639.

¹⁴⁰ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 18.

¹⁴¹ Vienos kelių eismo konvencija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 2-54.

¹⁴² LAUKYTE, M. Artificial and Autonomous: A person? [interaktyvus]. *Social Computing, Social Cognition, Social networks and Multiagent Systems Social Turn: SNAMAS, 2012* [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://events.cs.bham.ac.uk/turing12/proceedings/11.pdf>>.

veiksmų ir kilusios žalos bei kaltė. Minėtos teisės sistemos pagrindinis žalos atlyginimo principas yra tas, kad už žalą turi atlyginti tas asmuo, kuris ją sukėlė arba tas, kuris yra atsakingas už sukėlusio žalą asmens veiksmus.

Kaip jau buvo aptarta prieš tai, jeigu dirbtinis intelektas būtų visiškai autonomiškas, kaip antai, super intelektas (angl. *superintelligence*), tuomet jis pats būtų atsakingas už savo veiksmus. Savo ruožtu dirbtinio intelekto autonomiškumas reiškia jo galimybę turėti teises ir pareigas, o teisės doktrinoje teisės ir pareigos priklauso asmenims – žmonėms (fiziniams) ir dirbtiniams (juridiniams). Taigi, jeigu yra poreikis, kad dirbtinis intelektas pats atsakytų už savo veiksmus, tuomet reikia jam suteikti subjektiškumą.¹⁴³ Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas turi peržiūrėti dabartinę civilinės atsakomybės reguliavimą bei esant poreikiui priimti naujus teisės aktus. Šio darbo kontekste bus plačiau aptariama Robotikos chartija, kuri yra pasiūlyta Europos Sąjungos mastu.

Dėl naujo teisinio reguliavimo diegimo dėl visuomeninių poreikių, reikia atkreipti dėmesį į skirtingus valstybių veikimo principus kaip tai yra aptarta Manuel Castell darbe „*The Rise of the Network Society: The information Age: Economy, Society, and Culture*“ (liet. „*Visuomeninio tinklo kėlimas: Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra*“). Šiame darbe autorius pabrėžia, kad institucijos, kurios prižiūrės dirbtinio intelekto veiklą, kaip ir teisinis reguliavimas, kuris apims kibernetinės erdvės funkcionavimą remiasi toliau išvardintais principais: sąmoningu nuoseklumu, formalumu, vertikalumu, hierarchija, statiniu pobūdžiu ir stabilumu.¹⁴⁴ Tuo tarpu informacinės technologijos, taip pat ir dirbtinio intelekto sistemos, remiasi visiškai priešingais principais, t. y. spontaniškumu, nuolatinio vystymusi bei keitimusi.¹⁴⁵ Taigi, remiantis aukščiau išdėstytu, darytina išvada, kad teisės aktai, apimantys šią sritį turi būti arba visuotini, arba nuolat keičiami.¹⁴⁶ Abiejų šių kriterijų tikslas yra vienodas – efektyvus taikymas, nepaisant pasikeitimų informacinių technologijų srityje, todėl tiek vienas, tiek kitas kriterijus tiks būsimiems teisės aktams, kurie reguliuos aptariamą sritį. Tačiau egzistuoja nuomonė, kad antras kriterijus yra sudėtingesnis.¹⁴⁷ Tokia nuomonė yra pagrįsta, kadangi yra sudėtingiau keisti teisės aktus dėl statinio ir pastovaus institucijų

¹⁴³ RUSSEL, S. J., NORVIG, P. *Artificial Intelligence. A modern Approach*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1995, p. 3.

¹⁴⁴ CASSTELLS, M. *The Rise of the Network Society: The information Age: Economy, Society, and Culture* (Volume I, 2nd ed.). Oxford: UK Blackwell Publishers Ltd, 2000, p. 594.

¹⁴⁵ FRASER, M.; DUTTA, S. *Throwing Sheep in the Boardroom: How Online Social Networking will Transform Your Life, Work and World* (išverstas tekstas). Vilnius: Eugrimas, 2010, p. 17-21.

¹⁴⁶ ČERKA, P.; GRIGIENĖ, J.; SIRBIKYTĖ, G. Liability for damages caused by artificial intelligence [interaktyvus]. *Computer Law & Security Review*, Vol. 31, Issue 3, 2015 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026736491500062X>>, p. 384.

¹⁴⁷ *Ibid.*, p. 384.

veikimo būdo¹⁴⁸ ir dėl šios priežasties prioritetas turi būti suteikiamas fundamentalioms teisės normoms ir bendriems principams. Tokios išvalgos dėl dirbtinio intelekto reguliavimo kilo nagrinėjant pasiūlytą Robotikos chartiją. Kaip jau buvo ne vieną kartą minėta, tai yra savotiškos gairės dėl robotų reguliavimo, kurios yra pasiūlytos Europos Komisijai, todėl toliau šiame darbe bus aptartas šis galimai ateityje galiosiantis teisės aktas dėl robotų reguliavimo.

Pranešime yra iškelta nuomonė, kad civilinės atsakomybės klausimas už robotų padarytą žalą turi būti nagrinėjamas bei sprendžiamas visos Europos Sąjungos mastu dėl asmenų, t. y. piliečių, vartotojų bei bendrovių teisių užtikrinimo, būtent skaidrumo, vienodo veiksmingumo ir nuoseklumo įgyvendinant teisinį tikrumą Europos Sąjungos lygmeniu.¹⁴⁹ Pagal šiuo metų galiojančią teisinę sistemą, robotai negali būti laikomi atsakingais už savo veiksmus arba neveikimą dėl kurių buvo sukelta žala tretiesiems asmenims. Toks reguliavimas yra dėl tos priežasties, kad roboto veiksmai gali būti atsekami iki žmogiškojo subjekto, pavyzdžiui, gamintojo, savininko, naudojotojo, operatoriaus¹⁵⁰, todėl gali būti nustatytas tikslus teisės pažeidėjas, sukėlęs žalą ir atitinkamai šis subjektas turės atsakyti už padarytą žalą. Pranešime yra aptarta, kad „pagal galiojančią teisinę sistemą žalai, kurią sukėlė robotai arba dirbtinis intelektas, taikoma atsakomybė už produktą, jeigu produkto gamintojas atsakingas už blogą veikimą, ir taisyklės, pagal kurias nustatoma atsakomybė už veiksmus, dėl kurių padaryta žala, jeigu produkto naudotojas atsako už elgesį, dėl kurio kilo žala.“¹⁵¹ Analizuojant civilinės atsakomybės klausimą, reikėtų išskirti abi jos rūšis, t. y. (i) sutartinė atsakomybė; (ii) nesutartinė (deliktinė) atsakomybė. Pranešime yra išskirti dabartinio sutartinės atsakomybės reguliavimo trūkumai, kurie yra susiję su technologijų išsivystymu. Šiuolaikinėje visuomenėje jau išnyko klasikinis sandorių sudarymas bei partnerių parinkimas, taip pat kitaip vykdomos derybos dėl sutarčių sąlygų, todėl tradicinis taisyklių taikymas jau nebėra efektyvus.¹⁵² Taigi, dėl šios priežasties atsirado būtinybė sukurti naujas taisykles, atitinkančias esamą padėti taisykles. Analizuojant nesutartinės atsakomybės klausimą, reikėtų paminėti 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyvą dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais. Šis teisės aktas reglamentuoja tik žalos kompensavimą, padarytą dėl robotų gamybinių trūkumų bei tik su sąlyga, kad nukentėjęs asmuo gali įrodyti faktinę žalą,

¹⁴⁸ *Ibid.*, p. 384.

¹⁴⁹ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 16.

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 7.

¹⁵¹ *Ibid.*, p. 7.

¹⁵² *Ibid.*, p. 7.

produkto trūkumą ir priežastinį žalos ir trūkumų santykį¹⁵³, todėl griežtos atsakomybės arba atsakomybės be kaltės sistemos gali neužtekti¹⁵⁴. Pranešime yra svarstoma galimybė taikyti griežtąją atsakomybę arba rizikos valdymo metodus. Pirmuoju atveju reikia trijų elementų, t. y. (i) įrodymų, kad buvo padaryta žala; (ii) priežastinio ryšio nustatyto tarp žalingo roboto elgesio ir nukentėjusios šalies patirtos žalos; (iii) žalos.¹⁵⁵ Tuo tarpu antruoju atveju, t. y. „taikant rizikos valdymo metodą individualiai atsakingas laikomas ne asmuo, kuris aplaidžiai pasielgė, bet asmuo, kuris gali tam tikromis aplinkybėmis kuo labiau sumažinti riziką ir susidoroti su neigiamomis pasekmėmis“¹⁵⁶. Taigi, šiuo atveju galima daryti pagrįstą išvadą, kad esant dabartiniam technologijų išsivystymui, atsakomybės reguliavimo klausimas yra būtinybė, todėl priėmus atitinkamas taisykles dėl atsakomybės taikymo turi būti atsižvelgta į kelis aspektus, t. y. roboto gebėjimus ir autonomiškumo lygį, galutinį atsakingą subjektą ir proporcingumą tarp roboto ir subjekto veiksmų, Tokios pozicijos laikomasi ir Pranešime. „Kuo tobulesnis roboto gebėjimas mokytis ar kuo didesnis jo autonomiškumas ir kuo ilgesnė roboto mokymo trukmė, tuo didesnė turėtų būti jo mokytojo atsakomybė.“¹⁵⁷

Nors šis teisės aktas dar nėra priimtas, tačiau tai kol kas yra vienintelis bandymas sukurti specialų robotikos reguliavimą, kuris galimai greitai metu įsigalios ir bus taikomas Europos Sąjungos mastu. Šios gairės yra kompleksinio darbo rezultatas, kadangi prie jų kūrimo prisidėjo įvairių sričių specialistai ir tam prireikė daug diskusijų, seminarų, konferencijų bei susitikimų. Vėlgi, kaip jau buvo aptarta, dirbtinio intelekto subjektiškumo klausimas yra vienas aktualiausių nagrinėjant atsakomybės klausimą. Šiuo metu dirbtinis intelektas nėra pripažintas teisės subjektu, t. y. jam nepriskiriamas teisinis subjektiškumas. Tačiau, net tuo atveju, jeigu dirbtinis intelektas neturi subjektiškumo, dėl priežasčių aptartų anksčiau, teisėje negali kilti tokia situacija, kad kilusi žala nebūtų atlyginta asmeniui. Vienas iš svarbiausių Robotikos chartijos tikslų – išspręsti klausimą dėl civilinės atsakomybės taikymo tuomet, kai dirbtiniam intelektui nėra suteiktas subjektiškumas.

Taigi, jeigu dirbtiniam intelektui nėra suteiktas subjektiškumas, tuomet jį reikia nagrinėti per įrankio/produkto prizmę. Todėl šiuo atveju reikia priminti Jungtinės Tautų konvencijos dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautinėse sutartyse 12 straipsnį ir

¹⁵³ 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo (OL L 210, 1985 8 7, p 29).

¹⁵⁴ 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)), p. 7.

¹⁵⁵ *Ibid.*, p. 17.

¹⁵⁶ *Ibid.*, p. 17.

¹⁵⁷ *Ibid.*, p. 17.

pabrėžti, kad atsakingas yra tas asmuo, kieno vardu kompiuteris buvo užprogramuotas veikti. Toks šio straipsnio aiškinimas yra susietas su bendra taisykle, kad įrankio valdytojas yra atsakingas už įrankio sukeltą žalą, kadangi įrankis pats savaime savo veiksmų nekontroliuoja.¹⁵⁸ Šis reguliavimas vertina dirbtinį intelektą tik kaip savotišką įrankį asmenų rankose, todėl jo sukelta žala gali būti vertinama tik griežtosios civilinės atsakomybės kontekste. Tai reiškia, kad taisyklės dėl griežtosios atsakomybės apima mašinų elgesį ir įpareigoja tą subjektą, kuriuo vardu jis veikia, nepriklausomai nuo to, ar atitinkamas elgesys buvo suplanuotas, ar netikėtas. Deliktų teisėje, griežtosios civilinės atsakomybės taisyklės yra suprantamos remiantis analogija su atsakomybe dėl gyvūnų, vaikų, darbuotojų arba netgi itin pavojingais veiksmais.¹⁵⁹ Todėl yra siūlytina peržiūrėti normas dėl griežtosios civilinės atsakomybės taikymo ir įtraukti robotus bei kitus prietaisus, kaip fizinę dirbtinio intelekto išraišką, kaip vieną iš žalos atsiradimo priežasčių bei nustatyti, kas yra atsakingas už žalos atlyginimą, t. y. valdytojas, gamintojas, mokytojas arba netgi visi šie asmenys solidariai.

¹⁵⁸ PARISER, E.; HELSPER, E. *The Filter Bubble: What The Internet is Hiding From You*. London: Penguin books, 2011, p. 98.

¹⁵⁹ *Ibid.*, p. 98.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Tam, kad sureguliuotume dirbtinį intelektą, svarbu priėti prie vieningo dirbtinio intelekto apibrėžimo. Nors mokslininkai yra išskyrę daugelį dirbtinio intelekto sampratų, tačiau bendrai galima teigti, kad dirbtinis intelektas – tai sistema, susijusi su sparčiai besivystančiomis technologijomis, kurios gali veikti intelektualiai, t. y. kaip žmogus. Dauguma autorių taip pat pritaria, kad dirbtinio intelekto mokslo tikslas yra sukurti protingus dirbtinius darinius, galinčius savarankiškai mąstyti, mokytis, spręsti problemas ir kt. Tokio apibrėžimo naudojimas leistų lengviau identifikuoti dirbtinį intelektą ir atitinkamai jį sureguliuoti.
2. Išnagrinėjus bei įvertinus tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus, reguliuojančius pagrindines žmogaus teises ir laisves, teigtina, kad ypatingą dėmesį reikia skirti tokių teisių ir laisvių apsaugai, kaip asmens teisė į duomenų apsaugą, privatų ir šeimos gyvenimą, orumą, saugą, saugumą, nuosavybės teisę, laisvę reikšti mintis ir įsitikinimus bei diskriminacijos uždraudimą. Šios teisės ir laisvės gali būti laikomos patenkančiomis į didžiausią jų pažeidimo riziką dėl dirbtinio intelekto naudojimo sukuriama poveikio. Todėl priimant teisės aktus dirbtinio intelekto reguliavimo srityje reikėtų nurodyti šias asmenų teises ir laisves bei atitinkamai nustatyti jų saugojimo kriterijus.
3. Tik visiškai autonominis dirbtinis intelektas galės būti pripažintas teisės subjektu, galinčiu atsakyti už savo veiksmus arba neveikimą. Tokios išvados prieta tiek išnagrinėjus istorinius teisinių subjektų pavyzdžius, tiek ir esamą situaciją šioje srityje, ypatingą dėmesį skiriant 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešime su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatose pasiūlytam „elektroninio asmens“ statusui. Kitos rūšies dirbtiniam intelektui neturi būti suteiktas subjektiškumas, tačiau gali būti svarstoma galimybė dėl jų priskyrimo specialios kategorijos įrankiams bei produktams.
4. Atlikus tyrimą dėl atsakomybės klausimo dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos bei išanalizavus šiuometinį teisinį reguliavimą, teigtina, kad kol dirbtiniam intelektui nėra suteiktas atskiras teisinis statusas, tol jo sukeltą žalą reikia prilyginti žalai, padarytai įrankio/produkto bei taikyti atitinkamą teisinį reglamentavimą, t. y. griežtąją civilinę atsakomybę.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Tarptautinės sutartys:

- 1.1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987;
- 1.2. Hagos konvencija dėl eismo įvykiams taikytinos teisės. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 75-2639;
- 1.3. Vienos kelių eismo konvencija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 2-54;
- 1.4. Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 32-1055.
- 1.5. Jungtinių Tautų konvencija dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautinėse sutartyse [interaktyvus]. New York, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf>.

2. Europos Sąjungos teisės aktai:

- 2.1. 1950 m. gegužės 9 d. Šumano deklaracija [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_lt>;
- 2.2. 1985 m. liepos 25 d. Tarybos direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo. OL L 210, 1985 8 7, p 29.;
- 2.3. 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių). OJ L 201, 31.7.2002, p. 37-47;
- 2.4. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II). OJ L 199, 31.7.2007, p. 40-49;
- 2.5. 2008 m. vasario 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2016/2008 dėl bendrųjų taisyklių civilinės aviacijos srityje ir įsteigiantis Europos aviacijos saugos agentūrą, panaikinantį Tarybos direktyvą 91/670/EEB, Reglamentą (EB) Nr. 1592/2002 ir Direktyvą 2004/36/EB. OJ L 97, 9.4.2008, p. 72-84;

- 2.6. 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. OJ C 326, 26.10.2012, p. 391-407;
- 2.7. 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija. OL C 202, 2016 6 7;
- 2.8. 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. OJ C 326, 26.10.2016, p. 47-390;
- 2.9. 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). OJ L 119, 4.5.2016, p. 1-88.

3. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 3.1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

Specialioji literatūra:

1. **Monografijos, vadovėliai ir kt.**
- 1.1. MIZARAS, V., *et. al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009;
- 1.2. BARTHOLOMEW, D. J. *Measuring Intelligence. Facts and Fallacies*. New York: Cambridge University Press, 2014;
- 1.3. CASSTELLS, M. *The Rise of the Network Society: The information Age: Economy, Society, and Culture* (Volume I, 2nd ed.). Oxford: UK Blackwell Publishers Ltd, 2000;
- 1.4. FRASER, M.; DUTTA, S. *Throwing Sheep in the Boardroom: How Online Social Networking will Transform Your Life, Work and World* (išverstas tekstas). Vilnius: Eugrimas, 2010;
- 1.5. NEGNEVITSKY, M. *Artificial Intelligence: A Guide to Intelligent systems*. Edinburgh: Pearson Education, 2005;
- 1.6. NILSSON, N. J. *The Quest for Artificial Intelligence: A History of Ideas and Achievements. Sine loco*: Cambridge University Press, 2010;
- 1.7. RUSSEL, S. J., NORVIG, P. *Artificial Intelligence. A modern Approach*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1995;
- 1.8. PAGALLO, U. *The Laws of robots: Crimes, Contracts, and Torts. Sine loco*: Dodrech Springer, 2013;

- 1.9. PARISER, E.; HELSPER, E. *The Filter Bubble: What The Internet is Hiding From You*. London: Penguin books, 2011;
- 1.10. RINIE VAN EST, L. R. *Just Ordinary Robots. Automation from Love to War*. Boca Raton: CRC Press, 2015.

2. Straipsniai:

- 2.1. ALHELT, K. The Applicability of the EU Product Liability Directive to Software. *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 2017, 34(2);
- 2.2. BAROCAS, S.; SELBST, A. D. Big Data's Disparate Impact. *California Law Review*, Vol. 104, sine anno;
- 2.3. ČERKA, P.; GRIGIENĖ, J.; SIRBIKYTĖ, G. Liability for damages caused by artificial intelligence [interaktyvus]. *Computer Law & Security Review*, Vol. 31, Issue 3, 2015 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026736491500062X>>;
- 2.4. DEWEY, J. The Historic Background of Corporate Legal Personality [interaktyvus]. *Yale Law Journal*, 1926 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://pdfs.semanticscholar.org/4e06/fc67e163bba95685495c73e1ccfa97c809b8.pdf>>;
- 2.5. GOLDBERG, M. D., CARSON, D. O. Copyright Protection for Artificial Intelligence Systems. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 2017 39(1);
- 2.6. GOODMAN, B.; FLAXMAN, S. European Union regulations on algorithmic decision-making and a "right to explanation" [interaktyvus]. *arXiv:1606.08813*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://arxiv.org/pdf/1606.08813v3.pdf>>;
- 2.7. KRAUSOVA, A. Intersections between Law and Artificial Intelligence. *International Journal of Computer (IJC)*, 2017, Vol. 27, No 1;
- 2.8. LAUKYTE, M. Artificial and Autonomous: A person? [interaktyvus]. *Social Computing, Social Cognition, Social networks and Multiagent Systems Social Turn: SNAMAS*, 2012 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://events.cs.bham.ac.uk/turing12/proceedings/11.pdf>>;
- 2.9. MCCULLOCH, W. S., PITTS, W. H. A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity [interaktyvus]. *Bulletin of Mathematical Biophysics*, 1943,

- Vol. 5 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cs.cmu.edu/~./epxing/Class/10715/reading/McCulloch.and.Pitts.pdf>>;
- 2.10. SMITH, C. The History of Artificial Intelligence [interaktyvus]. *University of Washington*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://courses.cs.washington.edu/courses/csep590/06au/projects/history-ai.pdf>>;
- 2.11. SOLUM, L. B. Legal Personhood for Artificial Intelligences. *North Carolina Law Review*, 1992, Vol. 70, No 4;
- 2.12. SUNSTEIN, C. Echo chambers: Bush v. Gore, impeachment and beyond [interaktyvus]. *Princeton and Oxford Princeton University Press*, 2001 [žiūrėta 2018 m. vasario 2018 d.]. Prieiga per internetą: <<http://assets.press.princeton.edu/sunstein/echo.pdf>>;
- 2.13. TURING, A. Computing Machinery and Intelligence [interaktyvus]. *Mind* 49, 1950 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.csee.umbc.edu/courses/471/papers/turing.pdf>>;

Travaux préparatoires:

1. 1967 – “Shakey” – Charles Rosen, Nils Nilsson, Bertram Raphael et al (American) [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cyberneticzoo.com/cyberneticanimals/1967-shakey-charles-rosen-nils-nilsson-bertram-raphael-et-al-american/>>;
2. 2014 m. balandžio 2 d. Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl medicinos prietaisų, kuriuo iš dalies keičiami Direktyva 2001/83/EB, Reglamentas (EB) Nr. 178/2002 ir Reglamentas (EB) Nr. 1223/2009;
3. 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL));
4. AI predicts outcomes of human rights [interaktyvus]. *UCL News*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ucl.ac.uk/news/news-articles/1016/241016-AI-predicts-outcomes-human-rights-trials>>;
5. ASIMOV, I. *I, Robot*. USA: Street&Smith, 1943;
6. *Cambridge Advanced Learner’s Dictionary*. Third Edition;
7. CORBETT-DAVIES, S.; PIERSON E.; FELLER. A; *et. al.* A Computer program used for bail and sentencing decisions was labeled biased against blacks. It’s actually not that clear [interaktyvus]. *The Washington Post*, 2016

- [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2016/10/17/can-an-algorithm-be-racist-our-analysis-is-more-cautious-than-publicas/?utm_term=.18934fd93df9>;
8. Deep Blue [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www-03.ibm.com/ibm/history/ibm100/us/en/icons/deepblue/>>;
 9. Facebook scandal ‘hit 87 million users’ [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bbc.com/news/technology-43649018?ocid=socialflow_facebook&ns_mchannel=social&ns_campaign=bbc-news&ns_source=facebook>;
 10. HINTZE, A. Understanding The Four Types of AI, From Reactive robots to self-aware being [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://theconversation.com/understanding-the-four-types-of-ai-from-reactive-robots-to-self-aware-beings-67616>>;
 11. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos sekretoriato aiškinamasis raštas dėl Jungtinių Tautų konvencijos dėl elektroninių ryšių naudojimo tarptautinėse sutartyse [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/06-57452_Ebook.pdf>.
 12. KAWA, L.; KATZ, L. These Charts Show that Pokemon Go is Already in Decline [interaktyvus]. *Bloomberg*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-08-22/these-charts-show-that-pokemon-go-is-already-in-decline>>;
 13. MATTIOLI, D. On Orbitz, Mac Users steered to pricier hotels [interaktyvus]. *The Wall Street Journal*, 2012 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304458604577488822667325882>>;
 14. MIS, M. More than half online users get news from Facebook Youtube and Twitter [interaktyvus]. *Reuter*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.reuters.com/article/us-media-socialmedia-news/more-than-half-online-users-get-news-from-facebook-youtube-and-twitter-study-idUSKCN0Z02UB>>;

15. Modernisation of the Data Protection „Convention 108“ [interaktyvus]. Council of Europe [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/portal/28-january-data-protection-day-factsheet?desktop=true>>;
16. MULSHINE, M. A major flaw in Google’s algorithm allegedly tagged two black people’s faces with the word ‘gorillas’ [interaktyvus]. *Business Insider*, 2015 [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.businessinsider.com/google-tags-black-people-as-gorillas-2015-7>>;
17. *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*, Second Edition;
18. PASQUALE, F. Bittersweet Mysteries of Machine Learning (A Provocation) [interaktyvus]. *LSE Media Policy Project, the London School of Economic and Political Science, Media Policy Project*, 2016 [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/02/05/bittersweet-mysteries-of-machine-learning-a-provocation/>>;
19. PREMACK, D.; WOODRUFF, G. Does the Chimpanzee have a theory of mind? [interaktyvus]. *The Behavioral and Brain Sciences*, 1978 [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://carta.anthropogeny.org/sites/default/files/file_fields/event/premack_and_woodruff_1978.pdf >;
20. RAYNOR, W. J. *The International Dictionary of Artificial Intelligence*. New York: Glenlake Publishing Company, Ltd, 1999;
21. SCHNEIER, B. The Public-Private Surveillance Partnership [interaktyvus]. *Bloomberg*, 2013 [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.bloomberg.com/view/articles/2013-07-31/the-public-private-surveillance-partnership>>;
22. SHARMA, R. Mark Zuckerberg’s Jarvis AI: Everything You Need to Know [interaktyvus]. 2016 [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://gadgets.ndtv.com/apps/features/mark-zuckerbergs-jarvis-ai-what-it-is-what-it-can-do-and-more-1640658>>;
23. SMITH, M. In Wisconsin, a Backlash Against Using Data to Foretell Defendants’ Futures [interaktyvus]. *The New York Times*, 2016 [žiūrēta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą:

- <<https://www.nytimes.com/2016/06/23/us/backlash-in-wisconsin-against-using-data-to-foretell-defendants-futures.html>>;
24. TAYLOR, L.; HAYDEN, S. Get off my lawn! Pokemon Go tests global property laws [interaktyvus]. *Reuters*, 2016 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.reuters.com/article/us-landrights-pokemongo/get-off-my-lawn-pokemon-go-tests-global-property-laws-idUSKCN11S1GY>>;
 25. Technological convergence, artificial intelligence and human rights [interaktyvus]. *Parliamentary Assembly*, 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://website-pace.net/documents/19871/3306947/20170322-artificial+intelligence-humanrights-EN.pdf/d4e33dee-e37e-4537-96a8-f207c3903081>>;
 26. Terminų žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/Z/zmogus>>;
 27. The story of AlphaGo so far [interaktyvus]. 2017 [žiūrėta 2018 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<https://deepmind.com/research/alphago/>>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe yra analizuojamas dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai ir robotų statuso reguliavimo galimybės. Darbe yra analizuojami įvairūs klausimai, t. y. dirbtinio intelekto samprata, veikimo principai, dirbtinio intelekto ir robotų rūšys, jų teisinis statusas, atsakomybė dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos bei dirbtinio intelekto poveikis pagrindinėms saugomoms asmenų teisėms ir laisvėms.

Spartus technologijų vystymasis, nepakankamas šios srities teisinis reguliavimas bei 2017 m. sausio 27 d. Europos Parlamento pranešimas su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų atsiradimo lėmė šio darbo aktualumą. Kaip buvo paminėta anksčiau, šiame darbe paliečiami įvairūs klausimai, tačiau didžiausias dėmesys yra sutelkiamas į tris toliau nurodytus aspektus. Pirma, teisinio statuso suteikimas dirbtiniam intelektui. Toks sprendimas yra susijęs su žalos atlyginimo klausimais, kadangi šiuo metu nors ir galima atsekti iki žmogiškojo faktoriaus, kas sukėlė žalą, tačiau atsiradus autonominiam dirbtiniam intelektui (tokiam, kuris turi išskirtinius gebėjimus: mąsto, supranta, priima sprendimus ir kt.), toks reguliavimas jau nebebus efektyvus ir subjektiškumo suteikimas dirbtiniam intelektui lemtų naujo asmens, t. y. „elektroninio asmens“ atsiradimą, kas galėtų būti atsakingas už savo veiksmus ar neveikimą. Antra, atsakomybė dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos. Šis klausimas yra itin svarbus, kadangi šiuo metu nėra iki galo aišku, kaip turi būti taikoma atsakomybė, didžiausias dėmesys bus kreipiamas analizuojant griežtąją civilinę atsakomybę. Paskutinis analizuojamas aspektas yra asmenų teisių ir laisvių apsauga dėl dirbtinio intelekto daromo poveikio, t. y. bus aptartos teisės, daugiausia galinčios būti pažeistos nuo dirbtinio intelekto, t. y. teisė į asmens duomenų apsaugą, privatumas, orumas, nuosavybės teisė, teisė į teisingą teismą, laisvė reikšti mintis ir diskriminacijos draudimas.

The Challenges of Artificial Intelligence to Human Rights Protection: the Legal Framework of the Status of Robots

SUMMARY

This master thesis examines the challenge of artificial intelligence in the field of human rights protection and the ability regulate the status of robots. The paper analyses various issues, i.e. the concept of artificial intelligence, the principles of its operation, the types of artificial intelligence and robots, its legal status, the liability for damages caused by artificial intelligence, and the effect of artificial intelligence on the fundamental rights and freedoms of individuals.

The rapid technological development, insufficient legal regulation of this area and the European Parliament's Report with Recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics of 27 January 2017 has led to the relevance of this work. As it was mentioned before, this paper deals with various issue, however, the attention is focused on three followings aspects. First, the granting legal status to artificial intelligence. This kind of decision is related to the issue of compensation of the damage, since at the moment, it is possible to trace to human factor who had caused the damage, however, with the emergence of autonomous artificial intelligence (one who has exceptional abilities: thinks, understands, makes decisions, *etc.*), such regulation will no longer be effective and the subjectivity of artificial intelligence would lead to the emergence of the new person, i.e. "electronic person", who could be responsible for its actions or omissions. Second, the liability for damages caused by artificial intelligence. This issue is particularly significant, as it is not yet clear how the liability should be applied, the focus will be on the analysis of strict civil liability. The last aspect to be analysed is the protection of the rights and freedoms of individuals due to the effects of artificial intelligence, i.e. the rights which could mostly be violated because of the impact of artificial intelligence are going to be discussed, i.e. the right of the protection of personal data, privacy, dignity, property rights, the right to a fair trial, freedom of expression and the prohibition of discrimination.